

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A különélő szülő jogai és kötelezettségei, a kapcsolattartására irányadó szabályok

Szerző:

dr. Juhász Csilla

Szeged, 2023. október 8.

Bevezetés

A társadalom legkisebb alkotóeleme a család,¹ amely kapcsolat a szülő-gyermek, valamint a nő és a férfi viszonyán alapul. A történelem során hosszú ideig a nő és a férfi közötti kapcsolat a házasság intézményével elválaszthatatlanul összekapcsolódott, napjainkra azonban már a házasság családalapító szerepe² relativizálódásának lehetünk tanúi. E társadalmi változások eredményeként jelenleg a család fogalma alá az együttélési formák széles köre tartozik, amelyen belül a házasság fontos³, de nem kizárólagos kapcsolati formának minősül. Ezzel szemben a szülő és a gyermek közötti kapcsolat a jogfejlődés során nem vesztett családalkotó szerepéből.

A család belső viszonyrendszerét egészen a XX. századig az egyenlőtlenség, az alá-fölrendeltség jellemezte, amelyen belül az apai, illetve a férji hatalom megingathatatlan elsőbbséget élvezett. Ennek eredetét a családon belüli munkamegosztásban kereshetjük, ugyanis a férfi volt az, aki a tágabb közösséggel érintkezett, majd a társadalmi- gazdasági folyamatokban részt vett. Ennél fogva a jogrendszerek is a férj, illetve az apa hatalmát ismerték el: őt illette meg a család vagyonával való rendelkezés joga, illetve a külső jogviszonyokban a család képviselőjének joga. A családon belül a nőre, az anyára háruló feladatok fontossága nem maradt el az apáé mellett, minthogy azonban az ő tevékenysége a család belső életére koncentrált, sokáig elmaradt az anya szerepének jogi értékelése.

Hasonlóan az anya státuszához, a gyermek családon belüli jogai, érdekeinek védelme is csak hosszabb fejlődés eredményeként alakult ki.

Mindezekből megállapítható, hogy a dolgozat témájául választott jogintézmények, így a különülő szülő jogai és kötelezettségei, illetve annak egyik részjogosítványát jelentő kapcsolattartás szabályozása a fejlődés egy magasabb fokán jelentek meg a jogrendszerekben. A joganyag megszületésének több előfeltétele volt: egyik ilyen a férfiak és nők közötti megkülönböztetés eltörlése volt annak érdekében, hogy az apai és az anyai státusz egyenlő jogokat és kötelezettségeket

¹ Sári János- Somody Bernadette: Alapjogok, Osiris kiadó, Budapest, 2008, 310. old.

² Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai, Akadémiai kiadó, Budapest, 1963, (továbbiakban: Nizsalovszky) 31.old.

³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) L) cikk (1) bek.; Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (közvetlen elérhetőség: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf; utolsó letöltés 2017. IV. 12.) 16. cikk 3. pont

jelentsen a gyermek irányában. További előkérdésként merült fel, hogy a szülők különválásának lehetőségét a jog is elismerje, ennek hiányában ugyanis nem értelmezhetőek a törvény oldaláról a különélő szülő jogai és kötelezettségei sem.

A dolgozatomban bemutatom e két jogintézmény kialakulását és az ahhoz vezető folyamatokat a kezdetektől napjainkig, részletesen elemezve azokat a társadalmi változásokat, amelyek a jogalkotót a szülő státuszára, majd a különélő szülő helyzetére és a kapcsolattartásra vonatkozó szabályok (ki)alakítására ösztönözték.

A családjog e része napjainkban sem tekinthető statikus területnek: a XX. században meginduló folyamatok, mint a házassági, élettársi kapcsolatok egyre gyakoribb felbomlása, a szülői szerepfelfogás változása, és a társadalmi mobilizáció a XXI. században is kihívások elé állítja a jogalkotót.

E változások Magyarországot is érintik, újfajta elvárásokat támasztva mind a jogalkotóval, mind a jogalkalmazóval szemben: az életközösséget megszakító szülők és gyermekeik az életviszonyaik sajátosságához illeszkedő, de egyúttal a szülők, és mindenekelőtt a gyermek védelmét is biztosító megoldást várnak el tőlük.

Hazánkban a 2014. március 15. napján hatályba lépett Polgári Törvénykönyv hivatott a társadalom, valamint a nemzetközi szervezetek részéről megfogalmazott elvárásoknak megfelelő jogszabályi környezetet biztosítani. Dolgozatomban ezért a jogintézmények fejlődését követően megvizsgálom, hogy ennek mennyiben felel meg a hatályos anyagi jogi szabályozás.

A dolgozatomban a szülők és a gyermek relációját vizsgálom, nem részletezem azon eseteket, amikor a szülői veszélyeztetés folytán a gyermek harmadik személynél kerül elhelyezésre.

I. A szülői státusz fejlődése

I.1. Az atyai hatalom korszaka -Róma és a középkor

Az ókori Rómában jelent meg az atyai hatalom, a pater familias intézménye. Az archaikus korban (Kr. e. VIII.-III. század) a családfő az agnat familiához tartozó valamennyi személy feletti hatalmat gyakorolta, amelybe nemcsak a saját gyermekei és a felesége, hanem a felnőttkorú fiai, unokái és azok feleségei is beletartoztak.⁴ E korszak kezdetén az atyai hatalom korlátlan volt, kiterjedt a családgyermek élete feletti rendelkezésre is.⁵ A családfő abszolút hatalma a római jog későbbi szakaszaiban fokozatosan visszaszorult, a vagyonszerzés, a vagyonkezelés vált hangsúlyossá, de a pater familias intézménye a iustinianusi korban is fennmaradt.⁶

A római jogban a nők maguk is atyai vagy férji hatalom alatt álltak, ebből következően a gyermekeikkel kapcsolatban jogokat nem szerezhettek és nem gyakorolhattak. A nők önállósága terén változás csak a Kr. u. IV. században következett be: a posztklasszikus korban vált lehetővé, hogy apai hatalom hiányában a távolabbi férfirokonok helyett a gyermekek vonatkozásában a gyámi tisztséget az anyák is betölthessék.⁷

Római jogi eredetű az anyai és apai státusz keletkezésének eltérő módja: míg az anyaság ténykérdés, addig az apai pozíció keletkezéséhez nem elegendő önmagában a származás ténye, az valamely, törvény által meghatározott vélelem alapján tölthető be.⁸ A római jogban az elsődleges apaságot keletkeztető intézménynek a gyermek anyjával fennálló házasság minősült, emellett az apaságot közvetíthette a gyermek örökbefogadása, valamint - az utólagos házasságkötés, illetve császári kegyelem útján megvalósuló - törvényesítés is.⁹

A házasság felbontása ugyan lehetséges volt a római korban, azonban az anya jogilag értékelhető hatalmat nem gyakorolhatott a gyermek felett, amelyen nem változtatott a szülők különválása sem.

⁴Brósz Róbert- Pólay Elemér: Római jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976, (továbbiakban: Brósz - Pólay) 148. old.

⁵Dr. Csiky Ottó - dr. Filó Erika: Magyar családjog, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001, (továbbiakban: Csiky - Filó) 243. old.

⁶Földi András- Hamza Gábor: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001, (továbbiakban: Földi - Hamza) 244. old.

⁷Földi - Hamza 222. old.

⁸Földi - Hamza 267. old.

⁹Brósz - Pólay 161-162. old.

A római birodalom bukása után a középkorban is fennmaradt az apai hatalom kizárólagossága. Kezdetben még a nagycsaládi forma volt a jellemző együttélési forma, amely a késő középkor időszakában individualizálódott. Az ún. nukleáris család elterjedésével párhuzamosan erősödött meg az apai hatalom védelmi funkciójának szerepe, amelynek keretében már az apa gyermekkel szembeni kötelezettségei - így a tartás, a nevelés és a vagyoni érdekeinek védelme - is hangsúlyt kaptak.¹⁰

A gyermek és az apa közötti jogviszonyt ekkoriban is elsősorban a házasságból születés közvetítette, melyet a korszakban meghatározó befolyással bíró katolikus egyház is támogatott. A törvényes gyermek jogállását az örökbefogadás, illetve a törvényesítés pótolhatta.¹¹

Az anya szerepe továbbra is a gyermek tényleges gondozására szorítkozott, a középkori társadalmi berendezkedés az anya jogi hatalmát a gyermek felett még az apa halála után sem ismerte el.¹²

A római jogtól eltérően a középkorban az egyházi befolyás hatására, amely a házasságot mint szentséget fogta fel, a házasság felbonthatatlannak minősült, emiatt értelemszerűen a különváltan élő szülők és a gyermek kapcsolatának jogi rendezése sem merülhetett fel.

1.2. A változások kezdete: a polgári átalakulás időszaka

A polgárosodás időszakától kezdődően a nők hátrányos megkülönböztetése minden területen, így a családon belül is egyre csökkent, a teljes jogegyenlőségre azonban a XX. század közepéig kellett várni.¹³ A házasság a polgári korban felbonthatóvá vált, amely maga után vonta a gyermek elhelyezésének kérdését is. Az egyes államok családjogai kezdetben jellemzően azt a megoldást alkalmazták, hogy a gyermek életkora és neme figyelembevételével döntöttek arról, melyik szülő gondviselésében maradjon a gyermek a különválást követően.¹⁴ A különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolat fennmaradásának támogatásáról e korszakban a jogalkotó nem gondoskodott.

¹⁰ Ruszoly József: Európa jogtörténete, Püski kiadó Kft., Budapest, 2006, (továbbiakban: Ruszoly) 227. és 267. old.

¹¹ Ruszoly 265. old.

¹² Ruszoly 251. old.

¹³ Ruszoly 236. old.

¹⁴ Nizsalovszky 127. old.

1.3. A hazai szabályozás fejlődése

1.3.1. A rendi kor Magyarországa

Magyarországon évszázadokig az atyai hatalom kizárólagossága volt a jellemző, amely a feudalizmus kezdeti időszakában korlátlan hatalmat jelentett, később megerősödött az apai védőhatalom szerepe. Werbőczy István 1514-ben közzétett szokásjogi gyűjteménye, a Tripartitum is tartalmazott az atyai hatalomra vonatkozó utalást: eszerint az atyának joga van a gyermeke megfenyítésére.¹⁵ Az apai vélelmek sorában hazánkban is az anyával fennálló házasság volt az elsődleges, emellett a szokásjog ismerte az örökbefogadással, illetőleg törvényesítéssel keletkező apaságot.¹⁶

Az anya szerepe az 1848 előtti időszakban kimerült a gyermek gondozásában, az atya halála esetén sem éledt fel az anya szülői vagy gyámi joga, hanem a tágabb nemzetséghez tartozó férfi rokon gyámsága alá került a gyermek.¹⁷

1.3.2. A polgári korszak családjoga - az 1877. évi és az 1894. évi törvények

A polgárosodás időszakában az addig szokásjogi úton szabályozott családjogon belül két törvény is született: a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk, valamint a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk.

Az 1877. évi XX. tc. 2. §-a rögzíti, hogy „a kiskorúak atyai hatalom, vagy gyámság alatt állnak”. A törvény indokolásából kiderül, hogy a jogalkotó az atyai hatalom jogosultjának tekintette az apa mellett már az anyát is. Ennek ellenére a törvény a szülők közötti megkülönböztetést fenntartotta: míg a családfő oldalán a szülői hatalom gyakorlása jog és kötelezettség, addig a törvény azt az anya szempontjából csupán mint jogot fogalmazta meg, amely azonban korlátozható, illetve megfelelő képesség vagy akarat hiányában megvonható.¹⁸

¹⁵ Csiky - Filó 243. old.

¹⁶ Homoki Nagy Mária: A rendi Magyarország magánjoga, Magyar jogtörténet (szerk.: Mezey Barna) Osiris kiadó, Budapest, 2007, 90. old.

¹⁷ Bódiné Beliznai Kinga- Zlinszky János: Család és házasság az 1848 előtti magyar jogban, Magyar jogtörténet (szerk.: Mezey Barna), Osiris kiadó, Budapest, 2007, 142-143. old.

¹⁸ 1877. évi XX. tc. indokolása - a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről, forrás: Képviselőházi Irományok 1875/78. X. kötet 404-416. old., irományszám 409., hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában, (továbbiakban: 1877. évi XX. tc. Indokolása), I. rész I. fejezethez, 3. bekezdés

Az 1877. évi XX. tc. a szülői hatalom körébe vonta a gondviselés, a felügyelet és a nevelés jogát, amely részjogosítványok- és kötelezettségek a két szülőt egyformán illették, illetve terhelték. A vagyonkezelés, a képviselőlet és a gyámnevezés körében azonban e törvény is indokoltnak tartotta megőrizni a különbségtételt az apa javára arra hivatkozással, hogy jellemzően az apa vesz részt az ügyletkötésekben, így e területeken ő rendelkezik nagyobb jártassággal.¹⁹

A polgári korszak is fenntartotta, hogy az apai státuszt elsődlegesen a házasság közvetítette, emellett a törvényes gyermek helyzetébe lehetett kerülni örökbefogadás útján, míg a házasságon kívül született gyermek esetében a természetes apa részéről a gyermek elismerésével.²⁰

Hazánkban a házasság a rendi korszakban felbonthatatlannak minősült. A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Ht.) viszont már a házasság egyik megszűnési okaként nevesítette a bírói felbontást. A házasság felbonthatóvá válásával megjelent a gyermekelhelyezés kérdése is. A törvény kiemelte, hogy a szülők házasságának felbontása a gyermek feletti szülői hatalmat nem szakítja ketté²¹. A törvény a felek eltérő megállapodása hiányában az elhelyezés kérdésében ideiglenes döntés meghozatalára a gyámhatóságokat, a végleges döntés meghozatalára a bíróságokat jogosította fel.²²

Amennyiben a szülők között nem jött létre megegyezés a gyermek elhelyezése kapcsán, a Ht. elsődlegesen a gyermekek életkora alapján differenciált: a 95. §-a szerint a gyermekek hét éves korukig az anyjukkal maradtak, azon vélekedés alapján, hogy ezen életkorig a gyermeknek szükséges gyengéd ápolást az anya tudja biztosítani.²³

Ezen életkor felett pedig a házasság megromlásában nem vétkes szülőhöz, mindkét fél vétkessége esetén a fiúk az apához, a lányok az anyához kerültek elhelyezésre.

¹⁹ Nizsalovszky 239. old.

²⁰ Bódiné Beliznai Kinga: A polgári házasság, család, gyámság és gondnokság, Magyar jogtörténet (szerk. Mezey Barna), Osiris kiadó, Budapest, 2007, 227. old.

²¹, 1894. évi XXXI. törvénycikk indokolása - a házassági jogról, forrás: Képviselőházi Irományok, 1892/96. XV. kötet 25-266. oldal, irományszám 513., hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában (továbbiakban: Ht. indokolás) II. A 110. § -hoz, 3. bekezdés

²² 1877. évi XX. tc. 13. § és dr. Lőw Tibor: Törvénykezési szemle, Jogtudományi Közlöny, 1904. évi 15. szám, 120. old.

²³ Ht. indokolása a 118. § -hoz, 9. bekezdés

A Ht. ugyanakkor lehetőséget biztosított a bíróság számára, hogy akár a felek egyezségétől, akár a törvény rendelkezéseitől eltérjen abban az esetben, ha az a gyermek érdekében áll.

A Ht. szabályozási rendszeréről tehát megállapítható, hogy ugyan még csak kivételes esetben, de lehetővé tette a törvényben előírt általános rendelkezések figyelmen kívül hagyását, amennyiben az az adott ügyben a gyermek érdekében állt. Ennek ellenére a korabeli szakirodalomban található olyan véleményt, amely szerint ezen szabályozási módszer nem szolgálta kellően a gyermek érdekeit, ugyanis a vétkességi elv figyelembevétele, valamint a szülők megállapodásának lehetősége miatt sok esetben nem a gyermeknevelésre alkalmasabb szülőhöz került a gyermek.²⁴

A Ht. a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolat megőrzése, valamint a gondozó szülő nevelési gyakorlatának figyelemmel kísérése érdekében a 103. §-ában rögzítette: a nem gondviselő szülő is jogosult a gyermekkel történő rendszeres érintkezésre. Vita esetén annak módját a gyámhatóság volt jogosult meghatározni, a gyermek érdekében pedig ki is zárhatta a különélő szülővel a kapcsolattartást.

1.3.3. A családjog kodifikációját megelőző időszak jellemzői

A családjog egészét érintő tételes szabályozás megszületését megelőző időszakból az 1946. évi XXIX. törvénycikk érdemel kiemelés, amely a házasságon kívül született gyermek jogállásáról rendelkezett. Eszerint a házasságon kívül született gyermek esetén az apai jogállás betöltéséhez teljes hatályú elismerő nyilatkozat, vagy az apaság bírói megállapítása szükséges, eltörölte viszont az államfői kegyelem útján történő törvényesítést.²⁵ A házasság felbontása esetén irányadó szabályozástól eltérően a házasságon kívüli gyermek elhelyezéséről a szülők megállapodása hiányában a gyámhatóság volt jogosult dönteni.²⁶

²⁴ Dr. Csorna Kálmán: A felbomlott házasságból származó gyermekek helyzete és védelme, Jogtudományi Közlöny, 1931. december, 30. szám, 246. old.

²⁵ 1946. évi XXIX. tc. 9. § és 21. §

²⁶ 1946. évi XXIX: tc. 24. §

1.3.4. Az 1952. évi IV. törvény és annak változásai a rendszerváltásig

Az 1952. június 6. napján kihirdetett és 1953. január 1. napján hatályba lépett a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) a családjog egészét szabályozta. A Csjt. az 1949. évi XX. törvénnyel kihirdetett Alkotmánnyal összhangban megszüntette a családjogon belül a nők hátrányos megkülönböztetését. A Csjt. hatályba lépésével az addigi szülői hatalom helyébe a szülői felügyelet fogalma lépett, amely tartalmában és elnevezésében is változást jelentett. Megszüntette a jogok és kötelezettségek körében a szülők közötti különbségtételt, valamint előírta, hogy a szülőknek a felügyeleti jog gyakorlása során a gyermek érdekeit kell elsődlegesen szem előtt tartaniuk.²⁷ A szülői jogállás keletkezésére vonatkozó korábbi szabályozást - azaz az apai vélelmek rendszerét, valamint az anyaság ténykérdés jellegét - a Csjt. is átvette.

A szülők együttélésük esetén közösen kötelesek a felügyeleti jog körébe tartozó gondviselést, vagyonkezelést, törvényes képviselést és a gyám személyével kapcsolatos jogokat gyakorolni, míg különválásukkor a Csjt. eredeti 72. § (2) bekezdése és 76. §-a szerint a fenti részjogosultságokat az a szülő gyakorolja, amelyiküknél a gyermek - megállapodás, vagy bírósági határozat alapján - elhelyezésre került. Az elhelyezés eldöntése körében a törvény hatályba lépésétől kezdve még két évtizeden át fennmaradt a gyermekek kor és nem szerinti megosztásának elve.

A Csjt. a szülői felügyeleti jog szünetelésének egyik okaként kezelte azt az esetet, amikor a szülők különélése miatt a gyermek a másik szülő gondviselése alá került, megillette azonban a különélő szülőt az érintkezés joga. Ennek módját vita esetén a gyámhatóság volt jogosult meghatározni.²⁸

A Csjt.-t módosító 1974. évi I. törvény szüntette meg a gyermekek neme és életkora szerinti elhelyezését, ehelyett kizárólag a gyermek érdekeinek figyelembevételét követelte meg a döntés meghozatalára jogosult bíróságtól.

²⁷ Az 1952. évi IV. törvény indokolása - a házasságról, a családról, és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása, hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. Új Jogtárában, törvények indokolása (továbbiakban: Csjt. indokolása) Részletes Indokolás Második rész VIII. fejezet Szülői felügyelet 3. bekezdés

²⁸ Csjt. (közlönyállapot 1952. VI. 6.) 91. §

A módosító törvény bevezette a gyámhatósági jóváhagyás szükségességét a gyermek végleges külföldre távozásához.²⁹

A következő jelentős módosítást az 1986. évi IV. törvény jelentette a Csjt. szabályozásában. E módosítás általános célja a gyermekek fokozottabb védelme és a családi kapcsolatok erősítése volt. A jogalkotó fontosnak tartotta rögzíteni, hogy a szülők különélése ellenére a gyermek továbbra is a közös felelősségük. Ennek jegyében elsődleges a szülők jogosultak megállapodásukkal rendezni a gyermekelhelyezés kérdését.³⁰ Annak érdekében, hogy a különélő szülő is a gyermek életének részese maradjon, a törvény bevezette: a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülők a gyermekelhelyezés hatálya alatt is együtt kötelesek meghozni a döntéseket. E jog korlátozásához vagy kizárásához a bíróság kifejezett rendelkezésére volt szükség.³¹ A törvény meghatározta, mi minősül lényeges kérdésnek: így a gyermek nevének meghatározása, a tartózkodási helyének kijelölése, a képzési irányának és az életpályájának megválasztása tartozik e fogalomba.³²

Lehetőség nyílt továbbá arra is, hogy a bíróság a gyermek vagyonának kezelésével, illetve egyes vagyoni ügyekben a képviselő ellátásával a különélő szülőt jogosítsa fel - megjegyzendő ugyanakkor, hogy e lehetőség gyakorlati alkalmazása csekély maradt.

A jogalkotó a Csjt. 1986. évi módosítással bevezetett ún. lényeges kérdésekben felmerült vita eldöntését a 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet 33. §-a a bíróságok hatáskörébe utalta. E megoldás mögött az az elgondolás állt, hogy amennyiben a gyermek életét lényegesen befolyásoló ügyekben a szülők nem tudnak megegyezésre jutni, ez a tény adott esetben felvetheti a gyermekelhelyezés megváltoztatását, végső soron a szülői felügyeleti jog korlátozását is, amelyekben egyébként is a bíróság jogosult eljárni.

A módosító törvény a különélő szülő és a gyermek közötti érintkezési jogra vonatkozóan is vezetett be változtatásokat: egyértelművé tette, hogy az a különélő szülőnek nem csupán joga, hanem kötelezettsége is. A jogintézmény elnevezése kapcsolattartásra változott, amely érzékletesebben

²⁹ 1974. évi I. tv. (közlönyállapot 1974. V. 14.) 77. § (2) bek.

³⁰ 1986. évi IV. tv. (közlönyállapot 1986. XI. 16.) (a továbbiakban: 1986. évi IV. törvény) 28. § (1) bek.

³¹ 1986. évi IV. tv. 26. § (3) bek.

³² 1986. évi IV. tv. 26. § (3) bek.

kifejezi, hogy annak célja a szülő- gyermek közötti viszony fenntartása, a gyermek fejlődésének figyelemmel kísérése.³³ A gyakorlati tapasztalatok alapján a kapcsolattartás létrejöttét és fenntartását a gyermeket nevelő szülő magatartása is befolyásolhatja, a törvény vele szemben azt a követelményt támasztja, hogy köteles a kapcsolattartás zavartalanságát biztosítani, attól önkényesen nem foszthatja meg a gyermeket. Abban az esetben, ha a gyermek érdekét nem szolgálja a különélő szülővel való kapcsolattartás, általában a gyámhatóság, amennyiben pedig a szülők között házassági vagy gyermekelhelyezési per van folyamatban, a bíróság jogosult ezt korlátozni, kizárni, illetve szünetelését elrendelni.³⁴

Az 1986. évi Novella által bevezetett változtatások értelmezése, a gyakorlat egységesítése érdekében az akkori Legfelsőbb Bíróság a gyermek elhelyezésével való szempontokról a bíróságokra kötelező jellegű elvi iránymutatást tett közzé a 17. számú Irányelvében.

A Legfelsőbb Bíróság is leszögezte, hogy a gyermek érdekeit kell elsődlegesen szem előtt tartani, amennyiben pedig „a szülőknek a gyermek elhelyezése kérdésében való egyezsége nyilvánvalóan ellentétes a gyermek érdekével, a bíróság azt nem hagyhatja jóvá.”³⁵

Az iránymutatás a kapcsolattartás kérdésében is a gyermek jogai mellett állt ki, kimondva: a különélő szülőtől elvárható, hogy a gyermek életének részese maradjon, ezért a kapcsolattartásban az állandóságra kell törekednie, a gyermeket nevelő szülőtől pedig az várható el, hogy indokolatlanul ne korlátozza a gyermek és a másik szülő kapcsolattartását. Amennyiben mégis ez történik, az hosszabb távon a gyermek érdekeit sérti, így végső esetben a gyermekelhelyezés megváltoztatására is alapot adhat.³⁶

A Csjt. későbbi módosításainak áttekintését megelőzően az egyes nemzetközi szervezeteknek a témám szempontjából releváns tevékenységét mutatom be, figyelemmel arra, hogy az 1986. évi módosításokat követő változásokra jelentős hatást gyakoroltak a nemzetközi jog vívmányai.

³³ Csiky - Filó 303. old.

³⁴ 1986. évi IV. tv. 33. §

³⁵ Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelv II. pont (1987. VI. 28-1996. XII. 12. közötti szövegállapot)

³⁶ Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelv VI. pont (1987. VI. 28-1996. XII. 12. közötti szövegállapot)

1.4. A nemzetközi jog szerepvállalásai a családi jog fejlődésében

A XX. század elején, ahogy az ember alapvető jogainak kérdése a nemzetközi jog látóterébe került, e folyamattal párhuzamosan felmerült a gyermekek helyzetének javítása iránti igény is. Az e téren várható változásokat vetítette előre a svéd pedagógus, Ellen Key híressé vált gondolata is, aki 1902-ben a gyermekek évszázadának nevezte a XX. századot.³⁷

A gyermekek ügyével foglalkozó első nemzetközi dokumentum a gyámság kérdését szabályozó 1902. évi Hágában elfogadott Egyezmény volt.³⁸

A Népszövetség által 1924-ben kihirdetett Genfi Nyilatkozat a gyermekek alapvető szükségleteinek - élelmezés, gyógyítás, árvákról való gondoskodás - kielégítéséhez való jogát deklarálta, azonban ezen túlmenően a dokumentum mögül hiányzott a tagállamokkal szembeni kikényszerítő erő.³⁹

Az ENSZ létrejötté a gyermekjogok nemzetközi fejlődésére is jelentős hatással volt. A minden embert megillető jogokkal foglalkozó Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) 25. cikkének 2. pontja rögzíti, hogy a gyermekek között nem tehető különbség abból a szempontból, hogy házasságból vagy házasságon kívül születtek.

Az 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is említést tesz a gyermekek helyzetéről, a család védelmével foglalkozó 23. cikkében kifejezetten előírja: a gyermekek érdekeire figyelemmel kell lenni a házasság felbontása iránti eljárásban is.

Az ENSZ keretein belül speciálisan a gyermekek jogait érintő megállapodások sorát az 1959-ben elfogadott Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozat nyitja. Ezen okmány ugyan számos jogot -így pl. lehetőség szerint a gyermeket a szülei neveljék, az anyától csak kivételes esetben válasszák el a gyermekét - megállapított a gyermekek vonatkozásában, a mulasztó államokkal szembeni fellépés

³⁷ <http://gyermekbarat.kormany.hu/a-kezdetek> (utolsó letöltés: 2017. március 31.)

³⁸ Somfai Balázs: A kapcsolattartás mint a gyermek emberi joga, HVG- Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, (továbbiakban: Somfai) 12. old.

³⁹Dr. Filó Erika- Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009 (továbbiakban: Filó - Katonáné 2009) 23. old.

kiépítésére azonban ez sem adott felhatalmazást a szervezetnek, e terén tehát nincs előrelépés az 1924-es paktumhoz képest.⁴⁰

A legnagyobb hatással bíró nemzetközi dokumentumnak kétségkívül a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án elfogadott Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) minősül. E nyilatkozat átfogó jelleggel tartalmazza az alapvető emberi jogokat a gyermekekre vonatkoztatva. Meghatározza továbbá a 18 év alatti korosztály speciális helyzetéből fakadó szükségleteket, amelyek biztosításában elvárja a családnak, az állam különböző intézményeinek és a társadalom egyéb szereplőinek a közreműködését.⁴¹

Az Egyezmény az eddigi nemzetközi vonatkozású dokumentumokhoz képest gondoskodott a jogok betartásának ellenőrzéséről, ehhez létrehozta a Gyermek Jogainak Bizottságát. A testület időszakonként értékeli a tagállamok jogalkotási, jogalkalmazási gyakorlatát az Egyezmény megvalósulása szempontjából.⁴²

Az Egyezmény szellemiségének középpontjában a gyermek legfőbb érdekének biztosítása áll,⁴³ emellett felsorolja a gyermek alapvető jogait, így egyebek mellett a gyermek azon jogát, hogy a szüleivel éljen. Ez utóbbi azonban a szülők saját döntése alapján is megíúsulhat, amelybe az Egyezmény szerint az államoknak nincs beleszólásuk. Ezzel kapcsolatban az Egyezmény azt várja el a tagállamoktól, hogy a válás, a különélés gyermekekre gyakorolt hatását megismertessék a szélesebb közvéleménnyel.⁴⁴

A 3. cikkben foglalt alapelv érvényesülése érdekében megköveteli az Egyezmény, hogy a gyermekelhelyezés kérdésében való döntés egyediesített, a gyermek konkrét igényeihez igazodó legyen, ellenzi az életkor, a nem vagy egyéb, előre meghatározott szempont alapján történő automatikus anyai vagy apai elhelyezés gyakorlatát.⁴⁵

⁴⁰ <http://unicef.hu/a-gyermekjogok-tortenete/> (utolsó letöltés: 2017. IV. 2.)

⁴¹ 1991. évi LXIV. törvény 2. § Egyezmény a gyermek jogairól 18. cikk

⁴² Filó - Katonáné 2009, 26-27. old.

⁴³ 1991. évi LXIV. törvény 2. § Egyezmény a gyermek jogairól 3. cikk

⁴⁴ Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 2007, (a magyar kiadást szerkesztette: Herczog Mária, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009, közvetlen elérés: <http://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> ; utolsó letöltés 2014. IV. 12.; a továbbiakban: Kézikönyv a gyermekjogi egyezményhez), 86. old.

⁴⁵ Kézikönyv a gyermekjogi egyezményhez, 88. és 173. old.

Aktív segítségnyújtást vár el az Egyezmény a részes államoktól a gyermek és a különélő szülő kapcsolattartásának biztosításában is. Javaslata szerint az államnak biztosítania kell különböző eszközökkel - pl. semleges találkozóhely, felügyelt láthatás⁴⁶-, hogy önmagában a szülők konfliktusos viszonya ne zárja el a gyermeket a különélő szülővel való kapcsolattartástól.⁴⁷

Az Egyezmény a gyermek nevelését, érdekeinek megóvását elsősorban a szülők közös felelőssége körébe utalja. Ez összhangban van azzal a XX. században több állam családjogában megindult változással, amely során az évezredes szülői hatalom átalakult a szülői jogok és kötelezettségek, összefoglalóan a szülői felelősség intézményévé⁴⁸, amelyben az anya és az apa egyenjogúak.

Az Európa Tanács 1950-ben fogadta el az Emberi Jogok Európai Egyezményét, amely -hasonlóan az ENSZ keretében megalkotott, alapvető emberi jogokkal foglalkozó konvenciókhoz, - néhány szakaszt kimodottan a család és a gyermek speciális jogainak szentel. Az Egyezmény nyomán felállított Emberi Jogok Európai Bírósága hivatott biztosítani, hogy az abban foglalt jogok ne pusztán deklarációk maradjanak. Az Egyezményben megállapított jogokat megsértő tagállammal szemben akár magánszemély is jogosult keresetet benyújtani.

Az Egyezmény 8. cikkéről,⁴⁹ amely a magán- és családi élet védelméről szól, a Bíróság több döntésében megállapította, hogy a gyermek kapcsolattartáshoz való joga, illetve a gyermekelhelyezés során a gyermek érdekeihez igazodó döntéshez való joga e cikk hatálya alá tartozik, amely jog megsértése miatt sor kerülhet a tagállam elmarasztalására.⁵⁰

Az Európa Tanács a változó társadalmi viszonyokra reagálva 2003-ban elfogadott egy, a gyermekek kapcsolattartására vonatkozó egyezményt, amelynek középpontjában a határokon átívelő kapcsolattartás elősegítése áll.⁵¹ Hazánk e dokumentumhoz még nem csatlakozott.⁵²

⁴⁶ Kézikönyv a gyermekjogi egyezményhez, 90. old.

⁴⁷ 1991. évi LXIV. törvény 2. § Egyezmény a gyermek jogairól 9. cikk 3. pontja

⁴⁸ Kézikönyv a gyermekjogi egyezményhez, 170. old.; 1991. évi LXIV. törvény 2. § Egyezmény a gyermek jogairól 18. cikk

⁴⁹ 1993. évi XXXI. törvény 2. § Egyezmény 8. cikke

⁵⁰ Kazuska Melinda: Gyermekek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban, http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf (utolsó letöltés 2017. IV. 2., továbbiakban: Kazuska), 75-77. old

⁵¹ Kazuska 80. old

⁵² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=192> (utolsó letöltés: 2023. X. 8.)

Az Európai Unió alapvető értékeit megfogalmazó, 2000. december 7-én kihirdetett Alapjogi Charta szintén védelemben részesíti a magán- és családi élet védelmét, amelybe beletartozik a kapcsolattartás zavartalanságához fűződő jog is⁵³, míg a 24. cikke nevesíti a gyermekek jogait, amely a gyermekeket megillető alapvető jogok sorában szintén feltünteti a gyermek kapcsolattartáshoz való jogát.⁵⁴

1.5. A gyermeki jogok nemzetközi vívmányainak megjelenése a Csjt.-ben

Hazánk 1990-ben írta alá a Gyermekjogi Egyezményt, melyet az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki, ezzel egyidejűleg felül kellett vizsgálni a meglévő jogszabályainkat, így a Csjt.-t is abból a szempontból, hogy az egyes rendelkezéseik mennyiben harmonizálnak az Egyezmény szellemiségével.⁵⁵

A Csjt. szabályozási rendszere alapvetően nem igényelt komoly változtatásokat, hiányzott viszont a gyermeki jogoknak a konkrét jogszabályok szintjén való megjelenítése. E hiányosságokat a jogalkotó a Csjt.-t módosító 1995. évi XXXI. törvénnyel pótolta. Ennek első lépéseként alapelvi jelentőségűvé emelte a gyermekek jogainak védelmét, melyet a szülőknek és a hatóságoknak is mindenkor biztosítaniuk kell.⁵⁶

Az Egyezmény 9. és 18. cikke hatására a módosító törvény a különélő szülő szempontjából jelentős változást vezetett be. Az 1986. évi Csjt. Novellával ugyan megindult egy folyamat, ami a különélő szülő helyzetét a jogszabályok szintjén is megjelenítette, a fennálló szabályozás a változó társadalmi igényeket egyre kevésbé tudta kielégíteni. Konkrétan: az Egyezmény kihirdetése idején hatályos szabályozás értelmében a szülőknek lehetőségük volt a különélésük esetén megállapodásukkal meghatározni, hogy a gyermek melyikük nevelésében maradjon, a különélő szülő szempontjából azonban az eredmény ugyanaz lett, akár a bíróság, akár a felek megállapodása rendezte a gyermek

⁵³ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (megjelent az Európai Unió Hivatalos Lapjának 2012. október 26-i, C 326. számában, Hivatalos Lap közvetlen elérése: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&rid=1> ; utolsó letöltés: 2017. IV. 11.) (továbbiakban: Az Európai Unió Alapjogi Chartája), 397. old, 7. cikk

⁵⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 400. old., 24. cikk (3) bekezdés

⁵⁵ 47/1991. (IX. 15.) OGY határozat 1. pontja

⁵⁶ 1995. évi XXXI. tv. indokolása - a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról, hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában, törvények indokolása (továbbiakban: 1995. évi XXXI. tv. §-hoz fűzött Indokolás) Részletes indokolás az 1. §-hoz

helyzetét. Az elhelyezés az ő esetében a szülői felügyeleti jogainak kényszerű szünetelésével járt - a gyermek sorsát érintő lényeges kérdéscsoportok kivételével. Ez pedig önkéntelenül is a gyermekkel fennálló kapcsolata meglazulásához vezetett.

Az Egyezmény szellemiségéhez igazodóan mindenkor a gyermek szempontjait kell elsődlegesnek tekinteni, azonban a legtöbb esetben a különélő szülő maga is alkalmas lenne a gyermek nevelésére, így a gyermek kiegyensúlyozott fejlődését általában elősegíti, ha mindkét szülőjével rendszeres és minőségi kapcsolatot tarthat fenn. Ezért a Novella a Csjt. szülői felügyeletre vonatkozó 72. § (1) bekezdését akként módosította, hogy amíg a gyermek elhelyezéséről sem a különvált szülők megállapodása, sem a bíróság nem rendelkezik kifejezetten, azt úgy kell tekinteni, hogy továbbra is együttesen gyakorolják. E lehetőséghez képest még nagyobb előrelépést jelentett az 1995. évi módosító törvény 5. §-ával bevezetett lehetőség, amely szerint a szülők különülésük esetén is kérhetik közösen a bíróságtól a közös szülői felügyelet elrendelését, illetve az ilyen tartalmú egyezségük jóváhagyását.⁵⁷ Ennek alkalmazásával ugyanis a gyermekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben megmaradt a szülők egyenlősége, azzal együtt is, hogy a gyermek lakóhelye tipikusan egyikük otthonában került kialakításra.

A bíróság azonban még közös kérelem esetén sem tekinthet el annak vizsgálatától, hogy a közös szülői felügyelet gyakorlása a gyermek érdekét szolgálja-e. E jogintézmény ugyanis olyan fokú együttműködési képességet vár el az egymástól különélő szülőktől hosszú távon, amelyre a kapcsolat megszakadása után nem mindenki képes.

Az 1995. évi Csjt. Novella végrehajtásáról rendelkező 12/1995. (VI. 22.) IM rendelet a közös szülői felügyelet gyakorlása esetén is megkövetelte, hogy a szülők a bíróság elé tárják, milyen módon kívánják a mindennapokban a közös szülői felügyeletet gyakorolni.

A változtatások ellenére a Csjt. hatálya alatt a fenti lehetőség nem vált elterjedtté, amelyben az ekkoriban rugalmatlannak tekinthető bírói gyakorlat is közrejátszott. Ahhoz ugyanis, hogy a házasság közös megegyezéssel felbontható legyen, a járulékos kérdések körében továbbra is megkívánták a gyermek egyik szülőjével a kapcsolattartás rendezését, annak ellenére is, hogy a felek a bontóper

⁵⁷ 1995. évi XXXI. tv. 5. § -hoz fűzött Indokolás

során közös szülői felügyelet gyakorlása iránti kérelmet terjesztettek elő.⁵⁸ Ez pedig óhatatlanul azt az érzést válthatta ki a gyermektől külön háztartásban élő szülőben, hogy a szülői felügyelet egyenlő gyakorlása pusztán formalitás, egy üres gesztus marad a másik szülő részéről, és a gyermekkel egy háztartásban élő szülő továbbra is többletjogokkal rendelkezik.

A klasszikus gyermekelhelyezés esetére a Novella fenntartotta a gyermek sorsát érintő kérdésekben a szülők együttdöntési kötelezettségét. E vonatkozásban a jogalkotó kisebb változtatást eszközölt csupán, amikor a lényeges kérdések körébe vonta a gyermek nevének megváltoztatása kérdését is.

Az 1995. évi XXXI. törvény a kapcsolattartás szabályait azzal a fontos elvvel egészítette ki, hogy kimondta: a kapcsolattartás a gyermek szempontjából jogosultság, az ő érdekei oldaláról kell annak módját meghatározni.

II. Út az új Polgári Törvénykönyv megalkotása felé

II.1. Változó társadalmi igények

II.1.1. A különélő szülő szerepvállalásának változása

A XX. század második felétől világszerte, így hazánkban is a hagyományos családmódel felbomlásának lehetünk tanúi. A nők tömeges munkába állásával az addigi családon belüli szerepek is változtak: már nem volt magától értetődő és megmásíthatatlan tény, hogy a gyermek gondozását csak az anya tudja biztosítani, a gyermek körüli mindennapi teendőkben az apák is egyre inkább kezdtek kivenni a részüket. Az anyák oldaláról pedig a családjogon belül is elért egyenjogúságnak köszönhetően a szülői felügyelet vonatkozásában megszűnt a törvényi szintű hátrányos megkülönböztetés.

A válások számának növekedése, illetve az egyre gyakoribbá váló élettársi kapcsolatok megszűnése folytán az elmúlt évtizedek során egyre nő a különélő szülők gyermekeként élők száma.⁵⁹

⁵⁸Boér Emőke: A hazai bírói gyakorlat problémái, Család, tulajdon és emberi jogok, Indok kiadó, Budapest, 1999., 107. old.

⁵⁹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz15.pdf> (utolsó letöltés 2017. IV. 10.)

A Csjt. fentebb ismertetett változásai értelmében egyértelművé vált, hogy a szülők különélése esetén a gyermek érdekeit leginkább biztosító szülőnél kell a gyermeket elhelyezni. Azzal, hogy a jogalkotó megszüntette a gyermekek neme vagy életkora szerinti automatikus anyai vagy apai elhelyezést, az elmúlt évtizedekben az a társadalmi vélekedés alakult ki, hogy a bíróságok döntéseikben túlságosan anyapártiak, és csak az anya nyilvánvaló alkalmatlansága esetén helyezik el az apánál a gyermeket.⁶⁰

A társadalomtudományok fejlődésével az elmúlt évtizedekben széles körben ismertté vált, hogy a gyermek kiegyensúlyozott fejlődéséhez mindkét szülőjére szükség van, a szülők különválása a gyermek számára pedig vitathatatlan traumát okoz. Amennyiben viszont a szülők különélése alatt is megmarad a gyermeknek a rendszeres, minőségi kapcsolata mindkét szülőjével, akkor a negatív hátrányok is kiküszöbölhetők.⁶¹

A különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolat fenntartása érdekében a XX. század végére az államok, így hazánk családjogi szabályai többféle alternatívát biztosítottak: ide sorolható a kapcsolattartás, amelynek középpontjában a különélő szülő és a gyermek rendszeres, a gondozó szülő lakóhelyéről történő elvitelt is magában foglaló személyes érintkezés joga áll, amely kiegészíthető a gyermek lakóhelyén történő meglátogatással, vagy a technika fejlődése adta lehetőségek kihasználásával.

A hazai jogalkotás már 1986-tól kezdődően nem tartalmazott előre meghatározott, a kapcsolattartás terjedelmére, helyére, idejére vonatkozó szabályokat abból a célból, hogy azt mindenkor a gyermek konkrét igényeihez, az adott eset egyedi körülményeihez igazodóan határozzák meg a szülők, illetve a hatóságok. Ennek ellenére kialakult egy szokásos bírói gyakorlatra történő hivatkozás, amely alatt a kéthetenkénti péntek délutántól vasárnap estig történő rendszeres kapcsolattartás értendő, kiegészítve az ünnepek egyik napján és az oktatási szünetekben biztosított rendkívüli kapcsolattartásokkal.⁶²

⁶⁰Dr. Császár-Nagy Noémi: A gyerekek helyzete válás után - avagy egy konferencia margójára, Családi jog, 2016/4. szám, 30. old.

⁶¹Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi jog, XIII. évfolyam 2. szám, 2015. június, 15. old.

⁶²BH1997. 81.

A jogalkotó a különélő szülő felelősségvállalása fokozása céljából vezette be a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való együttdöntési jogot, illetve annak lehetőségét, hogy a gyermek vagyonával kapcsolatos felügyeleti jog átruházhatóvá vált a különélő szülőre. E törvényi előírások azon különélő szülők számára, akik addig sérelmezték, hogy a gyermek életéből ki vannak rekesztve, egy minőségi előrelépést jelentett az, hogy befolyással bírhattak olyan fontos kérdésekben, mint a gyermek iskolájának, életpályájának meghatározása. Azon szülők számára pedig, akik az életközösség megszakításával a gyermek életéből is kivonultak, jelzésértékűnek minősült, hogy a különélés ellenére továbbra is terhelik kötelezettségek a gyermekkel szemben.

Ezen lehetőségek azonban inkább a joggyakorlás szintjén erősítették meg a különélő szülő helyzetét, a gyermek oldaláról a mindennapok szintjén érzékelhető változást nem hoztak. Szükség mutatkozott tehát egy olyan rendszer kialakítására, amelyben a gyermek mindkét szülőjével bensőséges kapcsolatot tud fenntartani azt követően is, hogy a szülők különváltak. Hazánkban ugyan a közös szülői felügyelet 1995-ben történő bevezetésével az elvi lehetőség nyitva állt ezen gyermeki igényt leginkább biztosító módszer előtt, azonban mind a jogalkalmazók, mind a társadalom részéről sokáig kétségbe vonták e jogintézmény hosszútávú működőképességét. Az elmúlt évtizedekben ugyanis inkább az volt a jellemző, hogy a szülők viszonya a különválás után is konfliktusokkal terhelt maradt. A gyermeket gondozó szülő a másik szülőben sokszor csak a tartásdíj kötelezettjét látta, és a kapcsolattartás biztosítását annak teljesítésétől tette függővé, nem tartva szem előtt, hogy a gyermeknek joga van a másik szülőjével is az érzelmi kapcsolat fenntartására. A másik szülő oldaláról pedig az a felróható magatartás volt gyakori, amikor a gyermekkel való kapcsolattartást arra használta fel, hogy a gondozó szülő életében továbbra is befolyást gyakoroljon. A különélő szülők közötti együttműködés hiányában pedig a közös szülői felelősség nem szolgálja a gyermek érdekeit.

A társadalom részéről tehát az elmúlt évtizedben megjelent az igény a különélő szülő helyzetének reformjára, a hagyományos „vasárnapi szülő” szerepe egyre kevésbé felelt meg az elvárásoknak, amelyre a jogalkotónak választ kellett találnia.⁶³

⁶³Weiss Emília: Az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvről, Jogtudományi Közlöny, 2013. szeptember, 412. old.

II.1.2. A határokon átívelő családi kapcsolatok

A fejlődés másik mozgatórugóját Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozása jelentette, amellyel hazánkban is felgyorsult a társadalmi mobilizáció, valamint felmerült a családjogi harmonizáció szükségessége is. Az elmúlt két évtizedben növekszik azok száma, ahol a különélő szülő és a gyermek eltérő országban él életvitelszerűen. Ezen élethelyzetekben a hagyományosnak tekinthető heti vagy kétheti személyes kapcsolattartás általában nem kivitelezhető, az egyéni élethelyzetben mindegyik fél, de különösen a gyermek számára megfelelő kapcsolattartási rendszer kiépítése nagyobb rugalmasságot igényel a felektől.

II.2. A változó igényekhez igazodó új tendenciák Európában

II.2.1. A gyermek meghallgatáshoz való joga és a mediáció

A külföldi államokban is az előző pontokban bemutatott változások zajlottak le a családjog területén, amelyekre a jogalkotók különböző megoldásokat kínáltak.

Ezen új megoldások közé sorolható a gyermek meghallgatásának lehetősége az őt érintő eljárásokban, amely összhangban áll a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikkében megfogalmazott elvárásokkal is. Az egyes államokban az elmúlt évtizedek alatt fokozatosan elismerték az ítélőképessége birtokában lévő gyermek jogát arra, hogy kinyilváníthassa a véleményét a szülői felügyelet rendezése, illetve a kapcsolattartás kérdésében. Közös ismérv, hogy a családjogi szabályok nem határoznak meg életkori küszöböt arra vonatkozóan, hogy hány éves kortól hallgatható meg a gyermek, hanem azt az ügyben eljáró bíró megítélésére bízzák. eltérések mutatkoznak ugyanakkor abban a kérdésben, hogy a gyermek meghallgatása kötelező-e minden esetben, arról a bíróság hivatalból rendelkezhet-e (pl. Belgium), avagy azt csak a szülők, illetve a gyermek külön kérésére lehet fogatosítani (pl. Franciaország).⁶⁴

⁶⁴Dr. Szeibert Orsolya: A gyermek meghallgatása az európai országok gyakorlatában - Németország, Svájc, Belgium, Franciaország, Családi jog, 2014/3. szám, 35-36. old.

A szülők különválása után a gyermek legjobb érdekeit biztosító körülmények kialakítása leginkább a szülők hozzáállásán múlik. A szülőknek be kell látniuk, hogy az együttélésük megszakadása ellenére a gyermek közös felelősségük marad, akinek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében hosszú távon együtt kell működniük.

Az együttműködési készség megteremtésében az állam is segítségére lehet a feleknek, ennek egyik eszköze a mediáció. A peres eljárások mellett igénybevehető egyéb alternatív módszerek, így a közvetítés jogszabályi háttérének kiépítését a családjoggal foglalkozó nemzetközi szervezetek is ösztönzik,⁶⁵ figyelemmel arra, hogy a hagyományos peres eljárással szemben gyorsabb, a felek aktív közreműködését igénylő és megegyezéssel záruló vitarendezési módot kínál a felek számára.

Nyugat-Európában az 1990-es végén, 2000-es évek elején, míg a volt szocialista államokban a 2000-es évek végére vezették be a családjogi ügyekben a mediáció lehetőségét.⁶⁶

A fenti jogintézmények a szülők életközösségének megszakadása utáni állapotot szabályozó döntés tartalmára vannak kihatással, arra szolgálnak, hogy e határozat a gyermek sorsát érintő kérdések rendezését mindkét fél által elfogadható és betartható módon, de különösen a gyermek érdekeinek leginkább megfelelően szabályozza.

II.2.2. A közös szülői felügyelet gyakorlása⁶⁷

Az európai államok családjogában hagyományosan a szülők különválása esetén az egyik szülő került feljogosításra a szülői felügyeleti jog gyakorlására, a másik szülő korlátozott jogokkal rendelkezett annak ellenére, hogy a törvényszöveg szintén több országban, így hazánkban is (ld. 1986. évi Csjt. Novella) már az 1980-as években megjelent az együttes nevelés joga a szülők különélése esetében is. Ez alapján tehát a közös szülői felügyelet fenntartásának lehetősége a jogalkotóktól és a jogalkalmazóktól is szemléletváltást igényelt.

⁶⁵Somfai 106. old.

⁶⁶Nagy Márta: *Bírósági mediáció*, Bába kiadó, Szeged, 2011, (továbbiakban Nagy) 43-57. old.

⁶⁷Az alcím alapjául Dr. Szeibert Orsolya: *Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái* c. cikke szolgált. (Családi jog, X. évfolyam 4. szám, 2012. december, 1-11. old.)

A közös szülői felügyelet törvényesítése iránti igény első jelei már 1980-ban megmutatkoztak Németországban, illetve Európán kívül az Egyesült Államokban.⁶⁸ A jogszabályi alapjai az 1990-es évektől kezdődően jelentek meg a családjogi törvénykönyvekben, kezdetben a szülők közös kérelméhez volt kötve az alkalmazhatósága. A jogintézmény elterjedésében komoly szerepe van a Gyermekjogi Egyezmény szellemiségének, amely a gyermek legfőbb érdekének érvényesítését várta el a szülőktől és a hatóságoktól egyaránt. E követelménynek ugyanis a közös szülői felügyelet felel meg leginkább. Az Egyezmény álláspontja szerint a szülők nevelési alkalmassága esetén törekedni kell arra, hogy a gyermek lehetőség szerint mindkét szülőjével szoros kapcsolatban maradjon akkor is, ha a szülei nem élnek együtt.

A megmaradó közös szülői felügyelet a gyermektől külön háztartásban élő szülő felelősségérzetét is fokozza a gyermek irányában. Azáltal pedig, hogy ő maga is a gyermek életének szerves része marad, az egyébként sok vitát generáló tartásdíj fizetés, illetve a kapcsolattartás kérdése is kisebb eséllyel lesz konfliktusok forrása a szülők között.⁶⁹ A közös szülői felügyelet gyakorlása esetén a gyermekkel egy háztartásban maradó szülő is belátja, hogy a gyermeknek rajta kívül a másik szülőre is szüksége van. Így várhatóan a volt partnerével szemben esetlegesen táplált ellenérzéseit ő is hamarabb félre tudja tenni, és nem fogja akadályozni, hogy a különélő fél a közös gyermekük életének részese maradjon.

A szülői jogok és kötelezettségek közös gyakorlása a felektől nagyobb kompromisszumkészséget követel meg, mint ha a különélő szülőt csak a kapcsolattartás joga és a gyermek életét befolyásoló kérdésekben való együttdöntés illetné meg. Amennyiben a közös szülői felügyelet elrendelését maguk a felek kérik, akkor általában nincs akadálya annak teljesítése előtt. A 2010-es évek elejére a jogintézmény társadalmi elfogadottsága folytán számos országban már főszabállyá vált a közös szülői felügyelet elrendelése a szülők különélése esetén is, tehát nem csupán erre irányuló közös kérelem esetén kerül alkalmazásra. Ezen módszerrel kapcsolatban azonban felmerül, hogy közös akarat hiányában, hivatalbóli elrendelés esetén mennyiben lehet működőképes a közös joggyakorlás, és mennyiben tudja szolgálni a gyermek legjobb érdekét.⁷⁰

⁶⁸Weiss Emília: Az NSZK Alkotmánybíróságának ítélete a házasság felbontása utáni közös szülői felügyeletről, Magyar Jog, 1983/10. szám, 936-941. old.

⁶⁹Gyurkó István - Vincze Melinda: Válási kézikönyv, GIVME 888 Kft., Budapest, 2009, 163. old.

⁷⁰Weiss Emília: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelezettségek gyakorlásának néhány újabb kérdése, Családi jog, VIII. évfolyam 1. szám, 2010. március, 7.old.

A legújabb irányzatok a közös szülői felügyelet adta jogegyenlőségen túl a gyermek körüli mindennapi feladatok, a vele töltött idő tényleges felosztását is biztosítani kívánják a szülőknek, amely a váltott gondoskodás keretein belül valósítható meg. Az intézmény a közös szülői felügyeletet főszabályként alkalmazó államokban sem egyértelműen elfogadott: az intézmény alkalmazásában élen járó Svédország, Belgium és Franciaország is csupán azt írja elő a bíróságoknak, hogy eljárásuk során elsődlegesen a váltott gondoskodás alkalmazásának lehetőségét vizsgálják meg, hogy az az érintett gyermek érdekeit mennyiben szolgálja.

A váltott gondoskodással kapcsolatos félelmek abból adódnak, hogy sokak szerint az a gyermek számára megterhelést jelent, az állandóság hiánya különösen sértheti a gyermek érdekeit.⁷¹ A gyermek ez esetben ugyanis a két szülő otthonában felváltva tartózkodik, amely jelenthet heti, kétheti vagy havi beosztást. Értelmszerűen ez a módszer feltételezi, hogy a szülők a különválás után is közel lakjanak egymáshoz, amely a mai mobilizált társadalmakban eleve sok családot elzár a váltott elhelyezés választásától. Emellett a gyermek életkora is lehet kizáró tényező: a tapasztalatok szerint a 3 éves kor alatti gyermek, valamint a 12 év feletti gyermek esetében nem működőképes ez a módszer.⁷²

III. A Polgári Törvénykönyv szabályozási rendszere

III.1. Általános jellemzők

Hazánkban a polgári jog újrakodifikálását eredetileg az 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat rendelte el, a végső kodifikációs folyamatban előrelépést az új Polgári Törvénykönyv megalkotásáról szóló 1129/2010. (VI. 10.) Kormányhatározat hozott. Az előkészítő bizottságok másfél évtizedes munkafolyamatának lezárásaként a Vékás Lajos vezette Kodifikációs Főbizottság 2011. december 16-án elfogadta a Bizottsági Javaslatot. Az Országgyűlés a 2013. február 11-i ülésnapján alkotta meg a

⁷¹ Lovas Margit: Az ideiglenes intézkedés szerepe a gyermekelhelyezési perekben, *Család, gyermek, vagyon, A joggyakorlat kihívásai*, szerk. : Szeibert Orsolya, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 283-284. old.

⁷² Dr. Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái (Családi Jog, 2012/4., 1-11. old., <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6932901>, utolsó letöltés: 2023. X. 8.)

Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényt (Ptk.), az új kódex 2014. március 15. napján lépett hatályba.⁷³

A Ptk. hatálybalépésével lezárult az az évtizedek óta húzódó vita, amely a családjognak a polgári jogba történő integrálását támogatók, illetve a családjog önálló jogági jellege mellett érvelők között zajlott. A kodifikáció eredményeként a családjog beépítésre került a Ptk. rendszerébe, igazodva azonban a szabályozással érintett speciális jogviszonyok igényeihez.⁷⁴ A Ptk. Negyedik Könyvét alkotó családjog relatív önállóságát mutatja, hogy a Családjogi Könyv a Ptk. alapelvein túl további, a családjogi viszonyokra vonatkozó alapelveket is meghatároz, köztük a gyermek érdekeinek és jogainak fokozott védelmét⁷⁵, a házastársak egyenjogúságának elvét⁷⁶, valamint a család védelmét⁷⁷. Utóbbi esetében a Szakértői Javaslat a tágabb kört felölelő családi kapcsolat kifejezést tartalmazta, a törvény végleges szövege a család fogalmat használja.⁷⁸ Az Alaptörvény L) cikke értelmében a család egyik alapja a szülő- gyermek viszony, amelyből az a következtetés vonható le, hogy a szülők együttélésétől függetlenül a gyermek és a szülei között fennálló viszony alapvető védelemben részesül.

III.2. A szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezések

III.2.1. A szabályozás alapvetései

A Ptk. nem változtat azon a megoldáson, hogy a szülő-gyermek jogviszony alapjául a leszármazás, illetve az örökbefogadás szolgál. Az anyai jogállás keletkezését továbbra is ténykérdésnek tekinti, míg az apai státusz betöltése valamely apasági vélelmen alapul. Az apai vélelmet keletkeztető okok sorába tartozik a házassági kötelék, az élettársak esetén az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel, az apai elismerő nyilatkozat, illetve a bírósági határozat. Természetesen a gyermek és az

⁷³ Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft., KJK kommentárok, Jogtár , (a továbbiakban: Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos)) - Bevezetés, Az új törvénykönyv megalkotása,

⁷⁴Tóth Zoltán: Új elemek , új távlatok: a házassági vagyoni szerződés új szabályai, Közjegyzők közlönye, 2014/2. szám, 11. old.

⁷⁵ Ptk. 4:2. §

⁷⁶ Ptk. 4:3. §

⁷⁷ Ptk. 4:1 § (1) bek.

⁷⁸ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:1. §-ához

apa közötti kapcsolat minőségében nincs különbség az alapján, hogy az mely vélelem szerint jött létre.⁷⁹

A Ptk. kodifikációjában a teljes joganyag kialakítása során, így a szülői felügyeletre vonatkozó szabályozás megalkotásakor is figyelemmel voltak a társadalomban lezajlott változásokra, az uniós és egyéb nemzetközi okmányokban megfogalmazott elvárásokra, a külföldi jó gyakorlatokra, és nem utolsósorban a hazai bírósági gyakorlat által kimunkált elvekre.

Az egyik ilyen gyakorlati tapasztalat az volt, hogy sok esetben a szülők a különválásuk után peres és egyéb hatósági eljárások végeláthatatlan sorát indították egymással szemben, az elhúzódó eljárások, a szülők egymással szembeni vívott harca pedig a gyermek számára súlyos sérelmet jelentett.⁸⁰

A Ptk. ezért a szülői felelősségre vonatkozó szabályozást - a Csjt. által már elért eredményeket megtartva - az alapvető elvek meghatározásával kezdi: a szülői felelősség jogokból és kötelezettségekből áll, annak gyakorlása során az elsődleges cél a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődésének biztosítása. Leszögezi: a szülők e cél megvalósítása érdekében kötelesek együttműködni. A szülői felügyelet közös gyakorlása során pedig a szülők egyenlőségét deklarálja.⁸¹ A közös gyakorlás nevesítése egyúttal azt is jelenti: amennyiben a gyermek vonatkozásában az egyik szülő jogosult a szülői felügyelet kizárólagos gyakorlására, a szülőket attól kezdődően nem egyenlő mértékben illetik meg a jogok és terhelik a kötelezettségek.⁸² A jogalkotó a peres és a gyámhatósági eljárások során tanúsított magatartásokból leszűrhető tapasztalatok miatt fontosnak tartotta annak a jogi és erkölcsi követelménynek a törvényi szintű megfogalmazását, hogy amennyiben a különváltan élő szülők között közös marad a felügyeleti jog, az együttes joggyakorlás során kötelesek kiegyensúlyozott életvitelt biztosítani a gyermek számára.

A nemzetközi elvárásoknak megfelelően, valamint a szülők felelősségérzetének megerősítése érdekében a Ptk. a szülői felelősség gyakorlásának meghatározását a felek autonómiájába utalja, így a szülők különélésük esetén elsődlegesen saját maguk jogosultak rendezni e kérdést. A felek

⁷⁹ Ptk. 4:98. § és a Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:98. §-ához

⁸⁰ Dr. Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslát összevetése, Családi jog, XI. évfolyam 4. szám, 2013. december, 4. old.

⁸¹ Ptk. 4:147. § (1) és (2) bek.

⁸² Hegedűs Andrea: Polgári jog családjog, R.I.M.Á.K. Bt. 2015, Szeged, 2015, (továbbiakban: Hegedűs) 226. old.

határozhatnak úgy, hogy továbbra is közösen gyakorolják a felügyeleti jogot, az egyes feladatokat meg is oszthatják egymás között, továbbá dönthetnek úgy is, hogy azt egyikük jogosult gyakorolni. ⁸³

A Ptk. eredetileg nem tartalmazta nevesítve, de nem is zárta ki, hogy a szülők a családjogi fejlődés legújabb irányzatát képviselő váltott elhelyezésben állapodjanak meg. ⁸⁴ A Ptk.-t módosító 2021. évi CXXII. törvény 2022. január 1. napjától iktatta be a közös szülői felügyelet szabályai közé a váltott gondoskodás intézményét, amelynek során a szülők a jogok közös gyakorlása mellett a gyermek ellátásának feladatát is megosztják egymás között. ⁸⁵

A felek döntési jogosultságának korlátja mindegyik esetben, hogy a gyermek számára a mindennapi életében biztosítsák a kiegyensúlyozottságot.

Abban az esetben, ha a felek kifejezett megállapodásukkal nem rendezik a különélésükre vonatkozóan e kérdést, és bírósághoz vagy gyámhatósághoz sem fordulnak ez iránt, a Ptk. 4:164. § (1) bekezdése értelmében főszabály szerint úgy kell tekinteni, hogy közöttük a közös szülői felügyelet fennmarad. Ugyanakkor a törvény szerint jelentőséget kell tulajdonítani azon ráutaló magatartásnak, ha az egyik szülő hosszabb időn át nem emel kifogást az ellen, hogy a gyermek a másik szülő nevelésében maradt a különválásukat követően. Ezt a Ptk. ugyanis a felek közötti hallgatólagos megállapodásnak tekinti, miszerint a gyermeket nevelő szülő jogosult a felügyeleti jog teljeskörű gyakorlására. ⁸⁶

Véleményem szerint ezen jogalkotói megoldás a társadalom elvárásaihoz megfelelően igazodik. A különélő szülők ugyanis sokszor arra tekintettel, hogy közöttük nem okoz vitát a gyermekkel kapcsolatos teendők ellátása, a felmerülő kérdések elintézésében a gyermek érdekében együtt tudnak működni, emiatt nem érzik szükségesnek a helyzetük bíróság vagy gyámhatóság általi rendezését. A tapasztalataim szerint a peren kívüli megállapodás megkötése inkább a házasság felbontása esetén jellemző.

⁸³ Ptk. 4:165. § (1) bek.

⁸⁴ Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal, (szerk.: Vékás Lajos) CompLex, Budapest, 2012, (továbbiakban: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal, (szerk.: Vékás Lajos) 332. old.

⁸⁵ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:164. §-hoz

⁸⁶ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:165. §-hoz

Előfordul azonban, hogy a felek között évek óta fennálló háborítatlan viszonyban egy-egy hatósági ügy - pl. valamely pénzbeli ellátás igénybevétele, illetve oktatási intézményekkel kapcsolatos teendők - elintézése éppen amiatt akad el, mert a szülők hallgatólagos megállapodása alapján a szülői felügyeletet ténylegesen - és a Ptk. 4: 165. § (1) bekezdésében meghatározott vélelem folytán kizárólagosan - gyakorló szülő ezt nem tudja okirattal igazolni. Arra is van példa, amikor a szülők azzal szembesülnek, hogy egy adott szerv, intézmény előtti ügyben bírósági határozatra lenne szükség annak ellenére, hogy az adott eljárásban jellegénél fogva elegendő lenne annak igazolása, hogy a felek egymás között rendezték a szülői felügyelet gyakorlását - hasonlóan ahhoz a helyzethez, amikor együtt élő szülők egyike meghatalmazást ad a másiknak a gyermek törvényes képviselője körében valamely ügy elintézésére. Sok esetben a szülői felügyelet gyakorlásának igazolására a gyámhatóság⁸⁷ előtti megállapodás jegyzőkönyvbe foglalása is alkalmas lenne.

Ez az időnként tapasztalható rugalmatlanság pedig veszélyeztetheti az egyébként jól működő kapcsolatot a szülők között, ugyanis a gyermeket gondozó szülő perindítási „kényszerhelyzetbe” kerül, amelyet a másik fél a köztük lévő bizalom megrendülésének értelmezhet.

III.2.2. A felügyeleti jog gyakorlásának bírósági rendezése

A különélő szülők megállapodásának hiányában a Ptk. a szülői felügyelet rendezését - a Csjt.-hez hasonlóan - a bíróság hatáskörébe utalja, a döntést a bíróság a házassági per keretében bármelyik fél kérelmére vagy hivatalból is meghozhatja, ezen kívül a bíróság előtt e tárgyban bármelyik szülő pert is indíthat.⁸⁸ A Ptk. a korábbi gyermekelhelyezés fogalmát a szülők közötti viszonylatban nem tartja fenn, helyette a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése kifejezést használja, amely fogalom - összhangban az európai elvekkel - pontosabban kifejezi a szülői felelősség komplex jellegét.

A bíróságnak a döntés meghozatala során figyelembe kell venni a gyermek véleményét is, a tizennegyedik életévét betöltött gyermek esetén pedig - a törvényben meghatározott kivétellel - az egyetértésére is szükség van.⁸⁹ A törvény - a Tanács 2019. június 25-i (EU) 2019/1111 Rendeletének

⁸⁷ 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) 18. § (2) bek.

⁸⁸ Ptk. 4:21. § (3) bek., a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp) 455. § (1) bekezdése, Pp. 459. §-(1) bekezdése, Pp. 474. §, a Ptk. 4:167. § (1) bekezdése

⁸⁹ Ptk. 4:171. § (4) bek.

21. cikkével összhangban - a gyermek véleményének tényleges kinyilvánítása biztosításához mind a szülőktől, mind a bíróságoktól aktív közreműködést vár el. A szülővel szembeni elvárás, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük számára biztosítsanak lehetőséget az őt érintő kérdések eldöntését megelőzően a véleménye kinyilvánítására,⁹⁰ míg a bíróságok kötelesek arról értesíteni az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket, hogy lehetősége van az őt érintő perben nyilatkozattételre.⁹¹

III.2.2.1. A közös szülői felügyeleti jog megítélése a bíróság előtti eljárásban

A Ptk. lehetőséget biztosít a bírósági eljárásban is a közös szülői felügyelet gyakorlásának elrendelésére. A Ptk. hatálybalépésekor ehhez még a felek kifejezett és közös akaratnyilvánítására volt szükség, azonban a 2021. évi CXXII. törvénnyel 2022. január 1. napjától már hazánkban is lehetővé vált, hogy egyoldalú kérelem esetén is határozhat úgy a bíróság: a felek különélésük alatt is közösen gyakorolják a szülői felügyeletet.⁹² A 2022. január 1. napjától hatályos rendelkezések azt is lehetővé tették, hogy a bíróság a közös szülői felügyelet elrendelése esetén annak módjaként a váltott gondoskodást határozza meg.⁹³

Az azonban a Ptk. módosítását követően sem változott, hogy a bíróságnak mindegyik esetben, még közös kérelem esetén is vizsgálnia kell, hogy a közös szülői felügyelet elrendelése, esetlegesen a gyermek váltott gondoskodás útján történő nevelése, elsődlegesen a gyermek érdekeivel, valamint az életviszonyaik sajátosságaival összhangban áll-e, hosszú távon képesek-e a szülők olyan rendszert fenntartani, amellyel a gyermek kiegyensúlyozott nevelését biztosítani tudják.⁹⁴ E feltételek hiányában a bíróság a közös kérelem ellenére is az egyezség jóváhagyását megtagadja,⁹⁵ egyoldalú kérelmet elutasítja.

A családjogi alapelvekből következően a bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy az előterjesztett kérelem valós akaratot tükröz-e, ugyanis előfordulhat, hogy valamelyik fél a gyermektartásdíj fizetési

⁹⁰ Ptk. 4:148. §

⁹¹ Ptk. 4:171. § (4) bekezdése

⁹² Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:167. §-hoz

⁹³ Ptk. 4:167/A. § és az ahhoz kapcsolódó Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) 1. és 2. pontja

⁹⁴ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:165. §-hoz 2. pontja

⁹⁵ Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal, (szerk.: Vékás Lajos) 332. old

kötelezettség alóli mentesülés, vagy éppen a szabályozott kapcsolattartási rend elkerülése érdekében kívánja annak elrendelését.

A Ptk. a házasság felbontása esetén is lehetővé teszi, hogy a kiskorú gyermek vonatkozásában közös szülői felügyeletben állapodjanak meg a felek. A Csjt. alatt kialakult jogértelmezési csorbát kiküszöbölve, a jogalkotó a közös megegyezéssel történő bontáshoz szükséges feltételek meghatározásakor egyértelműsíti, hogy ilyen esetben el lehet tekinteni a kapcsolattartás szabályozásától. Az egyezségnek ki kell azonban terjednie a gyermek lakóhelyének meghatározására, amelynek háttérében mindössze gyakorlatias szempontok - köznevelési intézményekhez, egészségügyi szolgáltatóhoz tartozás, stb. - húzódnak.⁹⁶ Annak érdekében, hogy a gyermek tartáshoz való joga ne csorbuljon, az egyezség szövegében az azzal kapcsolatos kérdésekre is ki kell térni, szükség esetén gyermektartásdíj fizetési kötelezettség is meghatározható a gyermektől külön háztartásban élő szülő számára.

A Ptk. hatálya alatt megindult bontóperek során néhány esetben újabb jogértelmezési probléma merült fel a járulékos kérdések tartalmi követelményével kapcsolatban. Ahogy arról dr. Papp Éva Mária ügyvéd beszámolt⁹⁷, néhány bíróság előtt a házasság felbontása iránti perben amennyiben a felek közös szülői felügyelet gyakorlásában kívántak megegyezni, emellett az egyezség részévé kívánták tenni a kapcsolattartás szabályozását is, a bíróság az egyezséget nem hagyta jóvá, annak ellenére, hogy a Ptk. 4:21. § (4) bekezdéséből ilyen értelmezés nem vezethető le.

Váltott gondoskodás elrendelése esetén is a bíróságnak ki kell jelölnie a gyermek lakóhelyét, és amennyiben a gondoskodás mértéke egyenlően kerül megosztásra, a gyermek átadásával kapcsolatos részletszabályokról kell határoznia a bíróságnak. Amennyiben a gondoskodás nem egyenlően oszlik meg a szülők között, ez esetben a bíróságnak rendelkeznie kell a kapcsolattartásról és a gyermek tartásáról is.⁹⁸

⁹⁶ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:21. §-ához, 4. pont

⁹⁷Dr. Papp Éva Mária: Amit egyes bíróságok megtesznek, mások meg nem - a szerződési szabadság érvényesülésének problémái a közös szülői felügyelet gyakorlása körében, Családi jog, XIII. évfolyam 4. szám, 2015. december, 27- 32. old.

⁹⁸ Ptk. 4:167/A. §

A közös szülői felügyelet alkalmazása esetén a feleknek az együttműködésük keretében maguknak kell kialakítani a jogok és kötelezettségek gyakorlásának rendjét, figyelembe véve az egymástól való távolságot, a gyermek és a saját időbeosztásukat, valamint a gyermek véleményét is, azzal, hogy az azonnali intézkedést igénylő esetekben ideiglenesen felülírható az együttes döntéshozatal.⁹⁹

A felek között felmerülő vitás kérdések eldöntésére jogosult szervként a Ptk. a gyámhatóságot határozza meg, azzal a kikötéssel, hogy lelkiismereti és vallásszabadság körében nem jogosult határozatot hozni.¹⁰⁰

A körülmények lényeges változása esetén természetesen bármelyik fél, vagy a felek közösen is kérhetik a közös szülői felügyelet megszüntetését a bíróságtól. Amennyiben azt a bíróság megszünteti, és az egyik szülőt feljogosítja a felügyeleti jog kizárólagos gyakorlására, rendelkezik a kapcsolattartás rendjéről.¹⁰¹

III.2.2.2. A szülői felügyelet kizárólagos gyakorlása

A szülők megegyezése hiányában a bíróság dönt arról, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlására melyik szülőt jogosítja fel. A korábbiakhoz képest nincs változás abban, hogy a bíróságnak azt kell mérlegelnie, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődését mi szolgálja a leginkább. A határozata nyomán főszabály szerint az egyik szülő lesz a jogok és kötelezettségek teljeskörű gyakorlója, míg a különélő szülőt a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben illeti meg együttdöntési jog. A Ptk. szemléletváltásának részeként azonban önmagában az a tény, hogy a bíróság az egyik szülőt jogosította fel a szülői felügyelet kizárólagos gyakorlására, már nem jelenti automatikusan a másik szülő felügyeleti jogának szünetelését, figyelemmel arra, hogy általában ő maga is alkalmas a gyermek nevelésére.¹⁰²

A Ptk. a gyermek életét jelentősen befolyásoló döntések meghozatala során, hasonlóan a korábbi szabályozáshoz, a szülői felügyelet kizárólagos gyakorlása esetén is alapvetően közös döntés

⁹⁹ Ptk. 4:164. § (3) bek.

¹⁰⁰ Ptk. 4:166. §

¹⁰¹ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4: 170. § -ához, 2. pont

¹⁰² Hegedűs 262. old.

meghozatalát várja el a szülőkől. Ha az együttdöntési jog alkalmazása a konkrét esetben a gyermek érdekével ellentétes, e jogot a bíróság korlátozhatja, illetve meg is vonhatja a különélő szülőtől.

A törvény által lényegesnek minősített kérdések körébe továbbra is beletartozik a gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, az iskola, illetve az életpálya megválasztása, emellett a jelenlegi társadalmi viszonyokhoz igazodóan ide érti a gyermek huzamos vagy letelepedési célú külföldi tartózkodási hely meghatározásának, az állampolgárság megváltoztatásának a kérdését. A Ptk. a Csjt.-hez képest pontosítja, hogy a gyermek tartózkodási helyének meghatározása akkor tartozik e szakasz alá, ha az a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli település kijelölésére irányul.¹⁰³

A különélő szülők között a lényeges kérdésekben felmerülő vita eldöntése a Ptk. hatályba lépése óta már nem a bíróság hatáskörébe, hanem a gyámhatósághoz tartozik. Ezzel egységesen a gyámhatóság hatáskörébe került valamennyi, a szülői felügyelet gyakorlása során felmerülő eseti kérelem elbírálására.¹⁰⁴

Míg a gyermek életére lényeges befolyással bíró kérdésekben az együttdöntés joga a törvény erejénél fogva, külön rendelkezés nélkül megilleti a különélő szülőt, és annak korlátozásához van szükség külön bírósági határozatra, addig a Ptk. 4:168. § (2) bekezdésében meghatározott jogintézmény, azaz a szülői felügyelethez tartozó egyes részjogosítványok átruházása csak kivételes esetben illeti meg a különélő szülőt, és csak akkor, ha a bíróság döntésében azt kifejezetten elrendelte. E szakasz értelmében amennyiben a gyermek érdekét az szolgálja, a bíróság feljogosíthatja a különélő szülőt valamely, a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek körébe tartozó részfeladat gyakorlására.

IV. A különélő szülőre irányadó szabályok

A különélő szülő helyzetére vonatkozó jogi szabályozásban jelentős előrelépést jelent, hogy a Ptk. külön pontban foglalja össze a jogait és kötelezettségeit. A gyermekközpontú szemlélet erősítése

¹⁰³ Ptk. 4:175. § (2) bek.)

¹⁰⁴ Polgári jog, Családjog III/VI. (szerk.: Kőrös András) HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014, (továbbiakban: Kőrös András 2014), 274. old.

érdekében a jogalkotó a szabályozást azzal vezeti be, hogy a szülők ezen élethelyzetben is kötelesek egymással együttműködni.¹⁰⁵

A szülők különválása önmagában nem szünteti meg egyikük szülői minőségét sem, a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése továbbra is a közös felelősségük marad.¹⁰⁶ Az életközösség megszakítása ellenére a gyermek - minimum a nagykorúvá válásáig - továbbra is összeköti őket, ezért törekedniük kell arra, hogy a gyermek körüli teendők intézése során egymás családi életét, nyugalma tiszteletben tartva járjanak el. Amennyiben ezt bármelyik fél megsérti, az nem csupán a másik szülő, de a gyermek érdekeit is sérti, emiatt akár a jogai korlátozására is sor kerülhet.¹⁰⁷

IV.1. Tájékoztatási kötelezettség

A különélő szülőt megilleti az a jog, hogy őt a gyermeket gondozó szülő a gyermek fejlődéséről időszakonként tájékoztassa, érdeklődésére felvilágosítást kapjon a gyermek tanulmányainak alakulásáról, egészségügyi állapotáról.¹⁰⁸ Természetesen egy jól működő szülő-gyermek kapcsolattartás esetén a különélő szülő magától a gyermektől is megtudhatja, illetve közvetlenül is megtapasztalhatja ezeket a kérdéseket.¹⁰⁹

E törvényi rendelkezéssel a jogalkotó világossá tette, mit vár el minimálisan a szülőktől az egymás közötti kommunikációjukban. Ennek értelmében a gyermek mindennapjaiból kikerülő különélő szülőt megilleti, hogy maga is tisztában legyen a gyermek életében fontos kérdésekkel (fejlődése, egészségi állapota, tanulmánya, érdeklődési köre)¹¹⁰, mert így tud a kapcsolattartás időszakában a gyermekről megfelelően gondoskodni, illetve az együttdöntési jogkörbe tartozó kérdésekben ezek ismeretében tud felelős döntést hozni. Ezen információkkal nagyjából a gyermekkel együttélő szülő rendelkezik, így azokról bizonyos időközönként köteles a másik szülőt tájékoztatni.

¹⁰⁵ Ptk. 4:173. §

¹⁰⁶ Kőrös András 2014, 272. old.

¹⁰⁷ Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal, (szerk.: Vékás Lajos) 335. old.

¹⁰⁸ Ptk. 4:174. §

¹⁰⁹ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:174 §-ához

¹¹⁰ Reiderné Bánki Erika: Családjog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest- Pécs, 2015, (továbbiakban: Reiderné Bánki Erika) 143-144. old.

Másfelől a rendszeres tájékoztatáshoz való jog nem jogosítja fel a különélő szülőt a napi szintű érdeklődésre. Amennyiben a gyermek vonatkozásában kizárólagosan az egyik szülő gyakorolja a felügyeleti jogokat, ez a különélő szülő oldaláról azzal jár, hogy a gyermek sorsát érintő kérdések körén kívül azokat nem gyakorolhatja, ezért nem várhatja el a gyermekkel együttélő szülőtől, hogy a gyermek életéről napi rendszerességgel beszámoljon.¹¹¹

IV.2. A közvetítői eljárás

A jogalkotó is tisztában van azzal, hogy a jogok és kötelezettségek tételes felsorolása még önmagában nem garantálja a gyakorlatban történő érvényesülésüket. A jogkövető magatartás biztosítható különböző szankciókkal, súlyosabb esetben ez jelentheti a fennálló jogok korlátozását, vagy akár a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatását is.

A jogviszony tartós jellegére, valamint a gyermek érdekeire figyelemmel a jogkövető magatartás nem csupán kényszerítő eszközök kilátásba helyezésével érhető el, hanem a felek közötti együttműködési készség helyreállításával is. Erre szolgál a közvetítői eljárás intézménye, amelynek igénybevételére a Ptk. lehetőséget biztosít több családjogi jogvitában, köztük a különélő szülő és a szülői felügyeleti jogokat gyakorló szülő között felmerült, és jelenleg a gyámhatóság hatáskörébe tartozó eljárásban is.

¹¹² Ennek értelmében a gyámhatóság a szülői felügyeleti jog gyakorlásával összefüggésben megindult eljárásban a felek kérelmére, de akár hivatalból is elrendelheti a közvetítői eljárás igénybevételét.

A hazánkban a 2003. március 17. napján hatályba lépett, a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvénnyel a polgári jogvitákban általánosságban lehetővé vált az alternatív vitarendezési eljárás igénybevétele.¹¹³ A jogintézmény elterjedésében, különös tekintettel a családjogi jogviták területén, a Ptk. jelentős szerepet játszik.¹¹⁴

¹¹¹ Hegedűs 251. old.

¹¹² Dr. Körös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése, 6. old.

¹¹³ Nagy 177. old.

¹¹⁴ Szávuly Aranka: „A kommunikáció olcsóbb, mint egy válóper” - I. rész, Interjú dr. Illés Blanka családjogással az új Ptk. családjogi változásairól, Ügyvédkalendárium, VIII. évfolyam 2. szám, 2014. február, 16. old.

A mediáció során egy semleges személy segítségével a felek fel tudják tárni egymás előtt a vitás helyzettel kapcsolatos álláspontjukat, majd saját maguk juthatnak el a probléma kölcsönösen elfogadható megoldásához. ¹¹⁵

E jellemzésből is megállapítható, hogy a mediáció különösen alkalmas formája a gyermeket nevelő és a különélő szülő között a gyermek kapcsán felmerülő konfliktus rendezésének, a felek közötti együttműködés helyreállításának.

A kötelező mediáció lehetővé tételével a bíróság, valamint a gyámhatóság, amennyiben a gyermek érdekeinek védelmében szükségesnek látja, az előtte megindult eljárásban határozatával arra kötelezi a szülőket, hogy meghatározott időn belül egy közvetítővel vegyék fel a kapcsolatot, majd vegyenek részt az első megbeszélésen, amelyen egy részletes tájékoztatást kapnak a közvetítői eljárásról. ¹¹⁶

A közvetítői eljárásra kötelezés tehát nem jelent megállapodási kényszert, ám az eljárástól várható eredménynek, az eljárás sajátosságainak megismerése felkeltheti a felek kíváncsiságát. A cél mindenképpen a feleket hozzásegíteni annak felismerésében: a gyermek legfőbb érdekének biztosítása a közös felelősségük, a gyermek jólétéért a legtöbbet ők maguk tehetnek. Ennek érdekében együtt kell működniük, a saját sérelmeiket félretéve érdemi párbeszédet kell folytatniuk, amelyre kiválóan alkalmas fórum a közvetítői eljárás.

V. A kapcsolattartásra vonatkozó szabályok

A szülők életközösségének megszakadása esetére hagyományosan a kapcsolattartás hivatott biztosítani a különélő szülő és a gyermek közötti viszony fennmaradását.

A Ptk. koncepciójában a kapcsolattartás jogintézményével válik teljessé a különélő szülőre vonatkozó szabályozás rendszere. Ugyanakkor a Ptk. is fenntartotta azt az elvet, amely a gyermek oldaláról jognak, míg a különélő szülő szempontjából egyidejűleg jognak és kötelezettségnek is tekinti a

¹¹⁵ Szávuly Aranka: Egy jól sikerült megállapodás a bíróságokba vetett bizalmat is növeli, *Ügyvédkalendár*, IX. évfolyam, 2. szám, 2015. február, 4. old.

¹¹⁶ 2002. évi LV. tv. 38/C. § (2) bek.

kapcsolattartást. Ebből következően a tételes szabályokat a Ptk. szerkezetileg a különélő szülőre vonatkozó rendelkezésektől elkülönülten, de egymást követő alpontban helyezi el.¹¹⁷

A Ptk. a hatálybalépésekor nem vezetett be alapvető változtatásokat a kapcsolattartásra vonatkozó szabályozásban, a gyakorlatban felmerült igényekhez igazodva a Csjt.-hez képest kisebb módosításokat, illetve pontosításokat eszközölt, valamint a korábban alacsonyabb szintű jogszabályban található rendelkezésekből átemelt bizonyos részeket az anyagi jogi szabályok közé.

118

A 2019. évi CXXVII. törvény 2020. március 1. napjával a kapcsolattartás végrehajtása körében módosította a Ptk.-t, akként, hogy a kapcsolattartás végrehajtására hatáskörrel rendelkező szervként a bíróságokat jelölte ki.¹¹⁹

A kapcsolattartási jogviszony alanya a gyermekek és a kapcsolattartásra jogosult szülőn kívül a gyermeket nevelő szülő is,¹²⁰ aki a törvényi elvárásnak¹²¹ megfelelően zavartalan kapcsolattartást köteles biztosítani.

A szülőkkel szemben megfogalmazott kötelezettségek háttérében az az alapvető gyermeki érdek áll, - melyet a Ptk. hatálya alatt már közvetlenül nem alkalmazható, de az elveiben máig érvényes Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelve is megfogalmazott-, hogy „továbbra is maga mellett tudja mindkét szülőjét”.

A gyermek számára e joga biztosításához szükség van mindkét szülő aktív közreműködésére, enélkül ugyanis a gyermek nem tud annak önállóan, adott esetben a szülői akarattal szemben érvényt szerezni.

Amennyiben a gyermek kapcsán az egyik szülő jogosult a felügyeleti jog kizárólagos gyakorlására, a különélő szülő leginkább a kapcsolattartás időszakában tudja kinyilvánítani a gyermekért érzett felelősségét, illetve ekkor tudja közvetlenül megtapasztalni a gyermeke fejlődését, és kivenni a

¹¹⁷ Filó Erika- Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, azülői felelősség és gyermekvédelem, HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, (továbbiakban: Filó - Katonáné 2015) 136. old.

¹¹⁸ Dr. Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése, 6. old.

¹¹⁹ Ptk. 4:185. §

¹²⁰ Somfai 79. old.

¹²¹ Ptk. 4:178. § (1) bek. 2. fordulat

részét a gyermek neveléséből.¹²² A kapcsolattartás e kulcsfontosságú szerepe miatt a különélő szülőnek a rendszerességre, a kiszámíthatóságra kell törekednie.¹²³

Az a gyermeket gondozó szülő pedig „a gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el (...), aki a gyermeket a másik szülőjével való érintkezéstől indokolatlanul elzárja és ellene hangolja”.¹²⁴

A szülőknek tartózkodniuk kell attól, hogy a gyermeket a másik szülő ellen hangolják. A gyermek számára komoly lelki megterhelést okoz, ha úgy érzi: azzal, hogy a különélő szülővel a kapcsolatot fenntartja, az őt gondozó szülőt árulja el, de ugyanilyen káros, ha a kapcsolattartásra jogosult szülő ezen időszakokat a gondozó szülő elleni „lázításra”, folyamatos kritizálására használja fel.¹²⁵

A gyermekre azonban nem csak a szándékos befolyásolás hathat: így előfordul, hogy a gondozó szülő amiatti szorongását, hogy a gyermekét elvehetik tőle, a gyermek is érzékeli, és benne is félelem alakulhat ki a különélő szülővel szemben.¹²⁶ Ilyen esetben, amennyiben a különélő szülő egyébként nem veszélyezteti a gyermeket, célszerű szakember segítségét kérni a megrendült bizalom helyreállításához.

V.1. A kapcsolattartási jog tartalma

A kodifikáció során a kapcsolattartás tartalmára vonatkozó korábbi rendeleti szintű szabályozást beemelték a Ptk. rendszerébe.

A kapcsolattartás megvalósulhat személyes, közvetlen érintkezést jelentő formában. Ezen belül a gyermeknek a lakóhelyéről, tartózkodási helyéről való rendszeres, meghatározott időtartamra történő elvitel joga a legfontosabb, de ide sorolható a gyermeknek a lakóhelyén való meglátogatása, illetve a huzamosabb - elsősorban az oktatási szünetek, valamint többnapos ünnepek idejére meghatározott - együttlét lehetősége is.¹²⁷

¹²² Somfai 77-78. old.

¹²³ Reiderné Bánki Erika 153. old.

¹²⁴ Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelvének VI. pontja

¹²⁵ Reiderné Bánki Erika 155. old.

¹²⁶ BH2004. 184.

¹²⁷ Ptk. 4:180. § (1) bek. és Filó - Katonáné 2015, 150. old.

A kapcsolattartás egyéb formájának minősül a személyes érintkezés nélküli, így a telefonon vagy egyéb technikai eszköz igénybevételével történő kapcsolattartás, az ajándékozás, a levél- és csomagküldés lehetősége is. A telekommunikációs eszközök fejlődésével a kapcsolatfelvétel könnyebbé vált, melyek kiváló lehetőséget teremtenek a személyes kapcsolattartások közötti időszakban a kommunikáció fenntartására a különélő szülő és a gyermek között, illetve a kapcsolattartás időszaka alatt a gondozó szülő irányában. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy e formák nem válthatják ki a személyes érintkezést, illetve nem jogosítják fel a gyermektől külön háztartásban élő szülőt a folyamatos érdeklődésre, ahogy a kapcsolattartás időtartama alatt a gondozó szülőt sem az állandó ellenőrzésekre. ¹²⁸

Az elmúlt évtizedekben az államhatárok könnyen átjárhatóvá váltak, a külföldi utazás, vagy akár a külföldre költözés sok család életében felmerült, nem kivételek ez alól a különélő szülők sem. Így egyre gyakrabban merült fel annak kérdése, hogy a különélő szülő elviheti-e külföldi vakációra a gyermeket, illetve amennyiben a különélő szülő és a gyermek eltérő országban élnek, elviheti-e a kapcsolattartásra jogosult szülő ezen időszak alatt a saját lakóhelye szerinti államba a gyermeket. A fenti kérdések a Ptk. hatályba lépése előtt sok esetben vitára adtak okot a szülők között olyan esetekben is, amikor nyilvánvalóan nem állt fenn a gyermek jogellenes külföldre vitelének veszélye. ¹²⁹

A Ptk. ezen igényekre tekintettel a kapcsolattartási jog tartalmát az alábbiak szerint bővítette: a különélő szülő jogosult a számára biztosított kapcsolattartás időszaka alatt a gyermeket külföldre vinni, ahhoz nincs külön szükség a gyermeket gondozó szülő hozzájárulására, vagy hatósági engedélyezésre. E jog korlátozása a bíróság vagy a gyámhatóság külön határozatával lehetséges. ¹³⁰ Megjegyzendő, hogy a gyermeket gondozó szülőt is ugyanilyen tartalommal illeti meg a gyermekkel történő külföldre utazás joga.

A fentiekből megállapítható, hogy a kapcsolattartás tartalmáról a Ptk., hasonlóan a korábbi jogszabályokhoz, keretjelleggel rendelkezik. A jogalkotó szándéka szerint ugyanis a kapcsolattartási jog gyakorlásának részleteit egyediesítve, a konkrét igényekhez, élethelyzetekhez igazodóan kell

¹²⁸ Hegedűs, 251. old.

¹²⁹ EBH2008. 1775.

¹³⁰ Hegedűs, 256. old.

meghatározni. Ezt az elvárást a korábbi rendszeres, illetve időszakos törvényi kategóriák tudatos elhagyásával is érzékeltetni kívánta, bár a Gyer. továbbra is használja e kategorizálást.¹³¹

V.2. A kapcsolattartás rendezése

V.2.1. A megállapodás elsődlegessége

A Ptk. a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás rendjének meghatározását elsődlegesen a szülők megállapodásától várja. Ez összhangban van a Ptk. által követett szemlélettel, hogy a polgári jogviszonyokban, így a családjogban is a felek autonómiája az elsődleges,¹³² és csak megállapodás hiányában veszi át a döntési jogkört az állam.

A gyermek szempontjából bizonyosan az az ideális, ha a szülők maguk ki tudják alakítani a kapcsolattartás rendjét, hiszen ők ismerik legjobban a gyermek aktuális igényeit, az időbeosztását, a saját és a másik fél munkarendjét, egyéb elfoglaltságait, az ünnepek, a tágabb családi körben kialakult szokások rendjét, mindezek az évek során természetesen változnak is. Látható, hogy a működőképes, mindegyik fél igényeihez igazodó kapcsolattartáshoz nagyfokú rugalmasságra, alkalmazkodókészségre van szükség a szülők részéről. Különösen igaz ez abban az esetben, amikor a felek különböző országban élnek életvitelszerűen, ekkor a személyes kapcsolattartás gyakoriságát befolyásolja a földrajzi távolság, az utazás anyagi vonzata, az iskolai tanév rendje. Ez esetben az időszakos kapcsolattartás hosszabb tartamával, illetőleg a közvetett kapcsolattartási formák előnyben részesítésével biztosítható a kapcsolat fenntartása.¹³³ Az együttműködés hiányában a külföldi elemet tartalmazó igényérvényesítés, bár nem kizárt, bizonyosan hosszabb időt vesz igénybe, amely a gyermek és a szülő közötti kapcsolat elhidegülésével járhat.

V.2.2. Döntés a kapcsolattartásról

A szülők megállapodásának hiányában a kérdés rendezése a Csjt.-hez hasonlóan megoszlik a bíróság és a gyámhatóság között: a bíróság akkor jogosult a kapcsolattartásról rendelkezni, ha az házassági

¹³¹ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4:180. §-ához és Gyer. 27. § (2) bek.

¹³² Hegedűs, 256. old.

¹³³ BH2015. 130. II.

perben, vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben járulékos kérdésként felmerül. A bíróság által meghatározott kapcsolattartás megváltoztatása iránti kérelem elbírálására 2021. január 1. napjától kezdődően kizárólag a bíróság rendelkezik hatáskörrel, megszüntetve a korábbi hatáskörmegosztást.¹³⁴

A szülők közötti peres, illetőleg gyámhivatali eljárásban is törekedni kell arra, hogy a felek megállapodásával záruljon le az ügy. Kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani továbbá a szabályozás kialakításában az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének is, figyelemmel arra, hogy az ő elsődleges joga a kapcsolattartás. Ez utóbbira figyelemmel akár a szülők egyezségének jóváhagyását is megtagadhatja a hatóság, amennyiben az a gyermek kifejezett kívánságával ellentétben áll.¹³⁵

A kapcsolattartás egyezséggel való rendezése mindenképpen gyorsabb módja az eljárás lezárásának, valamint mindkét fél részéről nagyobb eséllyel várható az önkéntes teljesítés, ha a szabályozás a közös akaratukat tükrözi, szemben azzal, amikor a kapcsolattartási rendet egy hatósági döntés írja elő.¹³⁶ Emiatt a közvetítés igénybevételére, valamint a kötelező közvetítés elrendelésére, ezen eljárástípusban is lehetőség van.¹³⁷

Amennyiben a szülők között nem születik megállapodás, a kapcsolattartásról végrehajtható határozattal a bíróság, illetve a gyámhatóság határoz. A döntés meghozatala során figyelembe veendő körülményeket a Ptk. 4:181. §-a határozza meg. Eszerint a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek, valamint az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének van jelentősége.

A Ptk. a fentebb bemutatott változásokhoz igazodva azt várja el a jogalkalmazótól, hogy a kapcsolattartás rendezését ne berögződések mentén, rutinszerűen határozza meg, hanem tárja fel az ügy egyedi körülményeit, és ahhoz igazodva hozza meg a döntését. A felek egyezsége hiányában a bíróságokra, illetve a gyámhatóságokra hárul az a feladat, hogy elsődlegesen a gyermek érdekeit

¹³⁴ Ptk. 4:181. § (4) bekezdése

¹³⁵ Filó - Katonáné 2015, 145. old.

¹³⁶ Filó - Katonáné 2015, 145-146. old.

¹³⁷ Ptk. 4:172. §

szolgáló, hosszú távon betartható kapcsolattartást írjanak elő a feleknek. A döntés meghozatala során nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy milyen volt odáig a különélő szülő és a gyermek kapcsolata. Így amennyiben a különélő szülő a gyermek életében aktív szerepet töltött be, és azt a gyermek is igényli, sűrűbb személyes kapcsolattartási rend írható elő. E körben pozitív változás, hogy a határozatokban egyre többször találhatunk olyan rendelkezést, amely a hétvégék mellett egy- egy hétköznapi kapcsolattartást is biztosít a gyermeknek és a különélő szülőnek.¹³⁸

A Ptk. keretjellelű szabályait a felek egyezségének hiányában a bíróságnak vagy a gyámhatóságnak kell egyediesített részletszabályokkal megtöltenie, erre vonatkozó előírásokat a Ptk. 4:181. § (3) bekezdése tartalmaz.¹³⁹

A kapcsolattartást elrendelő határozatnak rendelkeznie kell arról, hogy a Ptk. 4:180. § -ban felsorolt módok közül mely kapcsolattartási formára, és milyen gyakorisággal jogosult a különélő szülő, pontosan meghatározva annak időtartamát is. Meg kell jelölni a gyermek átadásának és átvételének helyszínét, szükség esetén az átvételre jogosult személyeket is, ha az nem kizárólag a szülőkre terjed ki.

A határozat rendelkező részében figyelmeztetni kell a szülőket, hogy kötelesek egymást késedelem nélkül értesíteni a kapcsolattartást akadályozó körülményekről. Külön határozni kell a kapcsolattartás pótlásáról is: eszerint a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartást pótolni kell, a határozatban meghatározott rend szerint, de legkésőbb az elmaradástól számított 6 hónapon belül.¹⁴⁰

A kapcsolattartás rendezése iránti eljárásban, akár a felek egyezségével, akár a hatóság döntésével zárul, fontos lehet a feleket emlékeztetni: a kapcsolattartás célja elsődlegesen a gyermek jogainak biztosítása, akinek az érdekeit egy hosszú távon jól működő megoldás szolgálja. A bíróság vagy gyámhatósági eljárás eredményeként megszülető szabályozástól a felek együttes akarattal eltérhetnek,¹⁴¹ azonban a szülők közötti együttműködést megszakító féllal szemben a végrehajtható határozat segíti a másik fél jogvédelmét. Mindezek miatt ragaszkodhatnak a felek még akár közös

¹³⁸ Reiderné Bánki Erika, 149. old.

¹³⁹ Kőrös András 2014, 281. old.

¹⁴⁰ Ptk. 4:182. §

¹⁴¹ Kőrös András 2014, 282. old.

szülői felügyelet gyakorlása esetén is a kapcsolattartás meghatározására, mert az egy védőhálóként szolgál arra az esetre, ha az együttműködést bármelyik fél megszakítja.

V.2.3. A kapcsolattartás zavarai

A kapcsolattartás működőképessége, céljának megvalósulása - azaz a gyermek mindkét szülőjével kapcsolatot tarthasson fenn - elé számos akadály gördülhet. Ezek egy része a felektől független, pl. hirtelen megbetegedés, iskolai, munkahelyi elfoglaltság jöhet közbe a kapcsolattartás idején. Számos esetben azonban a szülők tudatos ellenállásán múlik a megghiúsulás. Bár a szülők elviekben tisztában vannak a gyermek jogaival, a mindennapok szintjén sokszor nem tudnak elvonatkoztatni a másik szülővel szemben táplált negatív érzéseiktől.

Az első esetben, azaz, ha a feleken kívül álló okból nem lehetséges az aktuális kapcsolattartás gyakorlása, a felektől elvárt együttműködési kötelezettség egy konkrét előírásban ölt testet: késelem nélkül kötelesek az elmaradásról a másik szülőt értesíteni.¹⁴² Ezt a törvényi elvárást a kapcsolattartásról rendelkező határozat rendelkező része is tartalmazza, amely további kitételként - a Gyer. szabályaival összhangban¹⁴³ - a bizonyítható módon történő értesítést írja elő a feleknek, a visszaélések elkerülése végett.

Az ily módon elmaradt kapcsolattartás kétféle irányban „folytatódhat”: egyrészt a kapcsolattartás pótlását kérheti az arra jogosult szülő, természetesen csak abban az esetben, ha az eredeti időpontban nem az ő felróható magatartása miatt maradt az el. Lehetőség nyílik továbbá az értesítési kötelezettség felróható elmulasztása esetén az igazolt költségek megtérítését kérni a másik féltől, melyről kérelemre, - a 2019. évi CXXVII. törvénnyel módosított, 2020. március 1. napjától hatályos - a Ptk. 4:183. § (2) bekezdése értelmében a bíróság jogosult dönteni.

A fenti eseti jellegű zavaroktól eltérően a kapcsolattartás egészét veszélyeztetheti az a körülmény, ha a szülők lakóhelye nagy távolságra van egymástól, amelyet esetlegesen a kapcsolattartásra jogosult szülő nehéz anyagi helyzete is súlyosbít. Ennek megoldására a Ptk. lehetőséget biztosít az általános

¹⁴² Ptk. 4:182. § (1) bek.

¹⁴³ Gyer. 30. § (1) bek.

szabályoktól való eltérésre. A bíróság vagy a gyámhatóság a kapcsolattartással felmerülő kiadásokat a felek között szükség szerint megoszthatja, rendkívüli esetben - a Ptk. 4:4. §-ban szereplő méltányosság alkalmazásával - akár a jobb anyagi körülmények között élő gondozó szülőre is háríthatja annak költségét. E mögött felismerhetjük azt az elvet, hogy a kapcsolattartás elsődlegesen a gyermek joga, így annak biztosításában az őt nevelő szülőnek is közre kell működnie.

A kapcsolattartás mikéntjét befolyásolhatja a szülő múltbéli magatartása is: ha a különélő szülőnek évek óta nem volt kapcsolata a gyermekkel, a hatóság még egy nagyobb gyermek esetén sem tekinthet el a fokozatosság elvétől az újrakezdődő kapcsolattartás meghatározásában, hiába lenne önmagában a gyermek életkora alapján elviekben lehetőség a többnapos kapcsolattartásra. Hasonló helyzetet eredményezhet, ha a különélő szülő lakhatási körülményei nem alkalmasak a gyermek otttartózkodására. Fokozott körültekintéssel kell vizsgálni a kapcsolattartás rendezésének kérdését akkor is, ha a szülő korábban a felróható magatartásával a gyermeket veszélyeztette. Ilyen esetekben indokolt a gyermek elvitelének jogát kizárni, de a konkrét esettől függően, szűkebb keretek közötti kapcsolattartás engedélyezhető.

A fenti esetekben, amennyiben a gyermek jogainak megóvása érdekében nincs szükség a különélő szülővel való kapcsolattartás teljes korlátozására, de a biztonságos, segítő környezetet pótolni kell, egy külső, semleges személy, illetve helyszín, szükség esetén szakember biztosításával, a felügyelt kapcsolattartás is elrendelhető.¹⁴⁴ Ez összhangban áll a Gyermekjogi Egyezmény szellemiségével is.

¹⁴⁵ Ennek gyakorlati megvalósításában komoly szerepet vállalnak a család- és gyermekjóléti központok a kapcsolattartási ügyelet keretein belül.¹⁴⁶ Fontos rögzíteni, hogy a felek megromlott viszonya, valamint a különélő szülő és a gyermek közötti korábbi rendszeres kapcsolattartás hiánya önmagában nem elegendő indok a felügyelt kapcsolattartás elrendelésére.¹⁴⁷

Amennyiben a különélő szülő nem hagy fel a gyermek irányában a káros magatartás tanúsításától, sor kerülhet a kapcsolattartási joga korlátozására, súlyosabb esetben annak megvonására. A döntés, hasonlóan a kapcsolattartás rendezéséhez, e vonatkozásban is megoszlik a gyámhatóság és a bíróság

¹⁴⁴ Kommentár (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos) a 4: 180. §-ához, 2. c) pont

¹⁴⁵ Ld. 46. lábjegyzet

¹⁴⁶ Gyer. 27. § (4b) bek.

¹⁴⁷ Kúria Pfv.20.705/2020/10. szám Indokolás [40] bekezdés

között. ¹⁴⁸ A Ptk. külön nem nevesíti, de a kapcsolattartás megvonásának esetköre alá tartozik, amikor a kapcsolattartás első ízben történő szabályozása iránti eljárásban a különélő szülő kapcsolattartásra irányuló kérelmét elutasítja a hatóság. ¹⁴⁹

A kapcsolattartásról szóló határozatban foglaltak megszegése esetén, kérelemre sor kerül annak végrehajtására, amely 2020. március 1. napjától kezdődően a bíróság hatáskörébe tartozik. ¹⁵⁰ A bíróság a kapcsolattartásra jogosult, vagy a kapcsolattartásra kötelezett kérelméről a 2017. évi CXVIII. törvényben szabályozottak szerint, nemperes eljárás keretében határoz. Figyelemmel arra, hogy a kapcsolattartás középpontjában a gyermek jogai állnak, így a végrehajtásra a fokozatosság elve az irányadó.

A súlyosabb joghátrányt jelentő szankciók, úgymint a bírság kiszabása, illetve a büntetőfeljelentés megtétele, csak többszöri jogsértés esetén vehetők igénybe, ezek ugyanis - különösen a büntetőjogi következmény - csak végső eszközül szolgálnak a féllel szemben a jogkövető magatartás kikényszerítésére. ¹⁵¹

Ahogy azt korábban a Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelv VI. pontja is kimondta: a különélő szülővel való kapcsolattartás indokolatlan, hosszabb ideig fennálló akadályozása akár a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatására is alapul szolgálhat. Ilyenkor is azonban a gyermek érdekeit kell elsődlegesen mérlegelni, a különélő szülő jogainak megóvása önmagában erre nem ad alapot. ¹⁵²

Ehhez hasonlóan, a kapcsolattartás megváltoztatása körében is azt kell szem előtt tartania a bíróságnak, hogy az újraszabályozás a gyermek érdekét szolgálja-e. A kapcsolattartás megváltoztatása alapjául a szülők közötti konfliktus ténye, esetlegesen a kommunikáció hiánya egyedüli okként nem szolgálhat. Amellett, hogy a korábbi kapcsolattartás megváltoztatásához az szükséges, hogy a változtatás a gyermek érdekében álljon, a megváltoztatást kérő szülő részéről szükséges annak bizonyítása is, hogy a korábbi szabályozáshoz képest körülményváltozás is

¹⁴⁸ Ptk. 4: 184. §

¹⁴⁹ Filó - Katonáné 2014, 165. old.

¹⁵⁰ Ptk. 4:185. §

¹⁵¹ Reiderné Bánki Erika, 153-154. old.

¹⁵² Kúria Pfv.II.20.081/2014/3.

(elérhető: Bírósági Határozatok Gyűjteménye, www.birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye, utolsó letöltés: 2017. IV. 13.)

bekövetkezett, ahhoz nem elegendő, hogy a saját érzelmi igénye alapján a korábbi szabályozáshoz képest hosszabb tartamú kapcsolattartást indítványoz. ¹⁵³

Egyre több esetben kerül sor arra, hogy a kapcsolattartás jogának akadályozása miatt a különélő szülő személyiségi jogai megsértésének megállapítása és sérelemdíj iránt indít pert a gondozó szülővel szemben. Jelenleg már kikristályosodott a gyakorlat a tekintetben, hogy a személyiségi jogi per nem szolgálhat bármely más jogterületre tartozó jogvita eldöntésére, sem a meghozott döntések felülvizsgálatára, azok véleményezésére sem jogosult a személyiségi jogi perben eljáró bíróság. ¹⁵⁴

A kapcsolattartáshoz való jog egyes szabályainak megsértése esetén sem a személyiségi jogvédelem az alkalmas eszköz, hanem az egyes önálló, speciális jogvédelmi eszközök (pl. kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása iránti eljárás) igénybevétele. ¹⁵⁵

A kapcsolattartáshoz való jog megsértése abban az esetben vezethet személyiségi jog megsértésének megállapítására, ha a magatartás olyan többlet-tényállási elemet hordoz, amely indokoltá teszi a családjogi jogintézményi védelem mellett az általános személyiségi jogi védelmet is. Ilyen többlet-tényállási elemnek minősül, ha a gondozó szülő a bíróság jogerős határozatában foglaltakat, az annak végrehajtására szolgáló - akkor még gyámhatósági - döntések ellenére, tudatosan, hosszabb időn keresztül, alapos indok nélkül akadályozta a különélő szülőt a gyermekkel való kapcsolattartásban.

156

¹⁵³ Kúria Pfv.20.104/2019/5. szám Indokolás [51-]- [53] bekezdései

¹⁵⁴ Kúria Pfv.IV.20.455/2015/4., Debreceni Ítéltábla Pf. I. 20.459/2016/4. szám, Szegedi Ítéltábla Pf. III.20.550/2008/3. szám, (hozzáférhető a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában, Döntvények Tára), Fővárosi Ítéltábla 17. Pf.20.538/2016/3-III. szám (elérhető: Bírósági Határozatok Gyűjteménye, utolsó letöltés: 2017. IV. 13.), Kúria Pfv.IV.20.501/2017/3. szám Indokolás [24]-[25], közzétéve: BH2018. 222.

¹⁵⁵ Fővárosi Ítéltábla Pf.20.973/2019/4. szám Indokolás [52] bekezdés

¹⁵⁶ Pécsi Ítéltábla Pf.20.015/2022/7. szám Indokolás [34], [37] bekezdése, Kúria Pfv.IV.20.604/2020/6. szám Indokolás [25] bekezdés

Összegzés

A dolgozatomban a szülő - gyermek kapcsolat, majd azon belül a különélő szülő jogi helyzetét vizsgáltam. Ennek során arra kerestem a választ, hogy a jogfejlődés eredményeként kialakult jelenlegi szabályozás, különös tekintettel a hazai jogszabályokra, mennyiben illeszkedik a társadalmi elvárásokhoz.

Megállapítható, hogy a Ptk. kodifikációs folyamatát jellemző fontolva haladást¹⁵⁷ a családjog terén is érvényesnek tartotta a jogalkotó, ezért a Ptk. hatálybalépésekor az általa szükségesnek tartott körben újította meg a családjog szabályozását is.

A jogalkotó ugyanakkor mind a társadalmi igényekre, mind az európai uniós jogalkotási kötelezettségekre reagálva, több esetben módosította a Családjogi Könyv témám szempontjából releváns rendelkezéseit. Ennek köszönhetően jelenleg már mind a felek, mind a bíróságok változatos szabályozási módok közül választhatnak a szülők különélése esetére a szülői felügyelet gyakorlásának módjáról, annak szem előtt tartásával, hogy melyik szolgálja a gyermek érdekét a leginkább.

Álláspontom szerint a jelenleg hatályos joganyag elegendő teret biztosít a felek autonómiájának, amelynek keretét a gyermek legfőbb érdekének biztosítása mentén kell gyakorolniuk a szülőknek. A Ptk. szabályozási rendszere segítséget nyújt a szülők közötti együttműködés létrehozatalában és fenntartásában is, míg a vitás esetekben az előírt garanciák mentén biztosítható, hogy a bíróságok is a peres felek és a gyermek élethelyzetéhez igazodó, a gyermek érdekeit leginkább szolgáló, egyediesített döntéssel rendezzék a felek jogviszonyát, a tartósság igényével.

Mindezekből következtethetően véleményem szerint a hatályos joganyag elősegíti, hogy széles társadalmi körben elfogadottá váljon: a gyermek egészséges, kiegyensúlyozott fejlődése érdekében a különélő szülőjére is szükség van.

¹⁵⁷ Kőrös András: „Fontolva haladás” - az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata, Családi jog, 2005/2. szám, 8. old.

Irodalomjegyzék

- Boér Emőke: A hazai bírói gyakorlat problémái, Család, tulajdon és emberi jogok, Indok kiadó, Budapest, 1999., 107. old.
- Bódiné Beliznai Kinga- Zlinszky János: Család és házasság az 1848 előtti magyar jogban, Magyar jogtörténet (szerk.: Mezey Barna), Osiris kiadó, Budapest, 2007, 142-143. old.
- Bódiné Beliznai Kinga: A polgári házasság, család, gyámság és gondnokság, Magyar jogtörténet (szerk. Mezey Barna), Osiris kiadó, Budapest, 2007, 227. old
- Brósz Róbert- Pólay Elemér: Római jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976
- Dr. Császár-Nagy Noémi: A gyerekek helyzete válás után - avagy egy konferencia margójára, Családi jog, 2016/4. szám, 30. old.
- Dr. Csiky Ottó - dr. Filó Erika: Magyar családjog, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001
- Dr. Csorna Kálmán: A felbomlott házasságból származó gyermekek helyzete és védelme, Jogtudományi Közlöny, 1931. december, 30. szám, 246. old.
- Dr. Filó Erika- Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009
- Dr. Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslát összevetése, Családi jog, XI. évfolyam 4. szám, 2013. december, 4. old.
- dr. Lőw Tibor: Törvénykezési szemle, Jogtudományi Közlöny, 1904. évi 15. szám, 120. old.
- Dr. Papp Éva Mária: Amit egyes bíróságok megtesznek, mások meg nem - a szerződési szabadság érvényesülésének problémái a közös szülői felügyelet gyakorlása körében, Családi jog, XIII. évfolyam 4. szám, 2015. december, 27- 32. old.
- Dr. Szeibert Orsolya: A gyermek meghallgatása az európai országok gyakorlatában - Németország, Svájc, Belgium, Franciaország, Családi jog, 2014/3. szám, 35-36. old.
- Dr. Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái, Családi jog, X. évfolyam 4. szám, 2012. december, 1- 11. old.
- Filó Erika- Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, azülői felelősség és gyermekvédelem, HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015

- Földi András- Hamza Gábor: A római jog története és intézicái, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk.: Gárdos Péter/Vékás Lajos, Wolters Kluwer Kft., KJK kommentárok, Új Jogtár
- Gyurkó István - Vincze Melinda: Válsi kézikönyv, GIVME 888 Kft., Budapest, 2009, 163. old.
- Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi jog, XIII. évfolyam 2. szám, 2015. június, 15. old.
- Hegedús Andrea: Polgári jog családjog, R.I.M.Á.K. Bt. 2015, Szeged, 2015
- Homoki Nagy Mária: A rendi Magyarország magánjoga, Magyar jogtörténet (szerk.: Mezey Barna) Osiris kiadó, Budapest, 2007, 90. old.
- Kőrös András: „Fontolva haladás” - az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata, Családi jog, 2005/2. szám, 8. old.
- Polgári jog, Családjog III/VI. (szerk.: Kőrös András) HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014
- Lovas Margit: Az ideiglenes intézkedés szerepe a gyermekelhelyezési perekben, Család, gyermek, vagyon, A joggyakorlat kihívásai, szerk.: Szeibert Orsolya, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 283-284. old.
- Nagy Márta: Bírósági mediáció, Bába kiadó, Szeged, 2011
- Nizsalovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai, Akadémiai kiadó, Budapest, 1963
- Reiderné Bánki Erika: Családjog, Dialós Campus Kiadó, Budapest- Pécs, 2015,
- Ruszoly József: Európa jogtörténete, Püski kiadó Kft., Budapest, 2006
- Sári János- Somody Bernadette: Alapjogok, Osiris kiadó, Budapest, 2008, 310. old.
- -Somfai Balázs: A kapcsolattartás mint a gyermek emberi joga, HVG- Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009
- Szávuly Aranka: „A kommunikáció olcsóbb, mint egy válóper” - I. rész, Interjú dr. Illés Blanka családjogással az új Ptk. családjogi változásairól, Ügyvédvilág, VIII. évfolyam 2. szám, 2014. február, 16. old.
- Szávuly Aranka: Egy jól sikerült megállapodás a bíróságokba vetett bizalmat is növeli, Ügyvédvilág, IX. évfolyam, 2. szám, 2015. február, 4. old.
- Tóth Zoltán: Új elemek , új távlatok: a házassági vagyoni szerződés új szabályai, Közjegyzők közlönye, 2014/2. szám, 11. old.

- Weiss Emília: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése, Családi jog, VIII. évfolyam 1. szám, 2010. március, 7.old.
- Weiss Emília: Az NSZK Alkotmánybíróságának ítélete a házasság felbontása utáni közös szülői felügyeletről, Magyar Jog, 1983/10. szám, 936-941. old.
- Weiss Emilia: Az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvéről, Jogtudományi Közlöny, 2013. szeptember, 412. old.

Jogsabályok

- -1877. évi XX. tc. és az ahhoz tartozó miniszteri indokolás - a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről, forrás: Képviselőházi Irományok 1875/78. X. kötet 404-416. old., irományszám 409., hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában,
- -1894. évi XXXI. törvénycikk és az ahhoz tartozó miniszteri indokolás - a házassági jogról, forrás: Képviselőházi Irományok, 1892/96. XV. kötet 25-266. oldal, irományszám 513., hozzáférhető e címmel a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában,
- -1946. évi XXIX. tc. 9. §, 21. §, 24. §
- -1952. évi IV. törvény és az ahhoz kapcsolódó, a házasságról, a családról, és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása, hozzáférhető a Wolters Kluwer Kft. új Jogtárában, törvények indokolása
- 1974. évi I. törvény
- 1986. évi IV. törvény
- 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet
- 1991. évi LXIV. törvény
- 47/1991. (IX. 15.) OGY határozat 1. pontja
- 1993. évi XXXI. törvény
- 1995. évi XXXI. törvény
- 12/1995. (VI. 22.) IM rendelet
- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet
- 2002. évi LV. törvény
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) L cikk (1) bek.;
- 2013. évi V. törvény

- 2016. évi CXXX. törvény
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezmény
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- Európai Unió Alapjogi Chartája

Internetes források (utolsó letöltés időpontja a lábjegyzetekben jelölve)

- [-http://coe.int/en/Web/conventions/full-list/-/onventions/treaty/192/signatures?p-auth=jbwRv98R](http://coe.int/en/Web/conventions/full-list/-/onventions/treaty/192/signatures?p-auth=jbwRv98R)
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&rid=1>
- [-http://gyermekbarat.kormany.hu/a-kezdetek](http://gyermekbarat.kormany.hu/a-kezdetek)
- Kazuska Melinda: Gyermek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban, http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf
- Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához, Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 2007, (a magyar kiadást szerkesztette: Herczog Mária, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009, közvetlen elérés: <http://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf>)
- [-http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf](http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf)
- [-https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz15.pdf](https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz15.pdf)
- [-http://unicef.hu/a-gyermekjogok-tortenete/](http://unicef.hu/a-gyermekjogok-tortenete/)

Határozatok, döntések

- Kúria Pfv.II.20.081/2014/3.
- Debreceni Ítéltábla Pf. I. 20.459/2016/4. szám
- Fővárosi Ítéltábla 17. Pf.20. 538/2016/3-III. szám
- Szegedi Ítéltábla Pf. III.20.550/2008/3. szám
- Fővárosi Ítéltábla Pf.20.973/2019/4.

- Pécsi Ítéletábla Pf.20.015/2022/7.
- Kúria Pfv.20.104/2019/5.
- Kúria Pfv.20.705/2020/10
- Kúria Pfv.IV.20.604/2020/6.
- BH1997. 81.
- BH2004. 184
- EBH2008. 1775
- BH2015. 130.
- BH2018. 222.
- Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelve